

libet canonicam horam, in ambulationis di-
Deo sine macula justitiæ et sanctitatis. Et quod
o est, qui sic justitiam et disciplinam servet, ut
penitus negligat vel omittat, et ideo necessa-
est, ut ad pœnitentiæ lavacrum recurrens cum
re et gemitu sæpissime tuæ accusationi insistas,
na quidem accusatione sicut confessione inte-
veraciter et pure, sine omni velamine excusa-
s vel occultationis, per ordinem omnes tuos
asendo defectus tanquam Deo sacerdoti dicens
proprio intimare, narrando proprias omissiones,
in his, quæ sunt ad Deum, fecisti, et maxime
atione quantum supplicem ejus actum mentalem
et, et vocalem defectus in observatione justitiæ

quantum ad primum, post hæc commissiones, quas
egisti ex mala custodia sensuum, et sensibus adja-
centium affectionum et cogitationum. Quam quidem
confessionem semper debet contritio et satisfactio
comitari; dolere de offensis non solum magnis, sed
etiam et modicis, et dolendo caveas reiterare cul-
pam, semper studens causas et occasiones peccati
præcidere, quantumcunque per amorem etiam vi-
deantur tibi esse conjunctæ, quod juxta Salvatoris
justitiam, sententiam, eruendus est oculus scandali-
zans, imo occasiones peccati, quæ quidem apparent
nobis nimium delectabiles, etiamsi nobis multum
displiceant eorum affectus, unde fortissimum est in
hac pugna certamen.

APPENDIX AD EPISTOLAS S. BERNARDI. ¹¹¹¹

I.

EPISTOLÆ DUBIÆ VEL SPURIAE.

EPISTOLA CDLXI.

AD MATTHEUM ALBANENSEM EPISCOPUM.

Evangelio Lucæ, cap. XVI, 1-9: « Homo qui-
dam erat dives qui habebat villicum. »

verentissimo domino suo MATTHEO venerabili
gratia Albanensi episcopo, frater BERNARDUS,
e suis quidquid servus domino et filius patri
1).

od a Roma per dominum SERVULUM charissi-
nostrum Velvacensem abbatem supereminen-
agnitudinis vestræ parvitati meæ mandaverat,
icet ut ea quæ super evangelium de villico ini-
tis Deus mihi dixisse donaverat, vobis trans-
rem; etsi sero nunc tandem non minimum
os, ne quid ibi insulsum vos offendat, trans-
. Super hoc igitur quæso vos in me pietatis et
atis abundare visceribus, quatenus et ignosca-
ibi quod distuli et emendatis vobis incorrectum
obtuli. Auctoritati namque prudentiæ vestræ

1) Hæc Appendix continet S. Bernardi du-
spuriasve epistolas nonnullas; quasdam item a
ao Claræ-Vallensi ejus nomine scriptas; tum
blas ad eundem a diversis hominibus scriptas;
æ chartas Bernardi; cum quibusdam aliis mo-
ntis quæ ad illustrandas Bernardinas epistolas
icere visa sunt. Omnia partim ex libris editis,
n ex mss.

12) Epistolam hanc descripsimus ex manu-
lo codice Verdinensi, ubi exstat post Vitam et
ula S. Bernardi abbatis Claræ-Vallensis. Mat-
s Albanensis episcopus, cui inscribitur, ex
cho Cluniacensi factus Prior Sancti-Martini a
nis, inde creatus est cardinalis et episcopus
nensis, apostolicæ Sedis in Gallia legatus, ad
exstat sancti Bernardi epistola 21. Servulus
Berlo, de quo epistolæ initio, Belvacensis
Luciani monasterii abbas erat, quæ omnia

reservari id ad corrigendum, et suppliciter offero, et
cultellum qui vulgo *Quinivers* nuncupatur, habens
de ebore manubrium cum chartula mitto, quatenus
imposturam quam avulsione dignam adjudicaveritis,
meo gladio succidatis. De cætero autem precor ve-
stræ pietatis abundantiam, ne in orationibus vestris
obliviscamini mei, quia sine oblivione quotidie ve-
stri memor, ubi propensius postulo misericordiam
Dei. Valet.

Explicit epistola.

LECTIO SANCTI EVANGELII :

*In illo tempore dixit Jesus discipulis suis para-
bolam hanc, etc.*

368 EPISTOLA CDLXII (1113).

AD QUOSDAM NOVITER CONVERSOS (1114).

*Hortatur ad constantiam propositi vitæ religiosæ et
ne anteactæ vitæ peccatis se deterreri sinant.*

1. Super bono nuntio quod de vobis auribus no-

ætati S. Bernardi conveniunt. Hanc tamen episto-
lam suspectam et pro adulterina habemus: verum
non fuit ideo prætermittenda. Referenda videtur ad
annum 1133 MART.

(1113) Antea epistola 385.

(1114) Etsi hæc epistola pia est, nescio quid
tamen contortum ac elaboratum habet, quod Ber-
nardi genium et dicendi facilitatem non sapit. Et
in ipso epistolæ contextu quiddam habetur Bernardi
sententiæ non satis conveniens. Hanc invenimus in
uno codice. Vaticano, notato 663; et quidem extra
ordinem aliarum epistolarum, post « homiliam B.
Bernardi de Contemptu mundi, » sub hoc titulo,
« Epistola ejusdem consolatoria; » quo ex codice
quædam loca hic emendavimus. Fortasse ex illarum
est numero epistolarum, quas Bernardi jussu ejus
notarii quandoque suo marte scribebant.

stris insonuit, vehementer gavisus est anima mea et exultavit cor meum in Domino, qui vos præscivit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, et vocare dignatur, ut in præsentibus justificet, et glorificet in futuro. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui jussit lumen suum splendescere in cordibus vestris : quatenus contemnentes hujus sæculi vanitates et insanias falsas, ad gloriandum in spe gloriæ filiorum Dei de intimis animæ medullis trahatis suspiria; eligentes et proponentes abjecti esse in domo Dei nostri, magis quam habitare in tentoriis peccatorum. Confirmet autem Deus in vobis bonum quod inspiravit propositum, ne antiquus et inimicus hostis humani generis vos vel a proposito avertere, vel subvertere possit in proposito : ne videlicet blandiente vobis vana et insana hujus sæculi delectatione, ad perficiendam carnis curam in desideriis animum denuo revocetis, quod est averti a proposito : aut in ipso religionis introitu, lenocinantibus imperfectioni vestræ extrinsecis consolationibus, carni potius quam spiritui consulatis, quod est in proposito subverti. Quidam enim sæculo abrenuntiaturi (ut salva pace omnium dixerim) illorum maxime conversationem æmulantur, quibus majorem sollicitudinem incutit carnis suæ fragilitas, quam spiritus infirmitas. Unde gravioribus relictis turpitudinibus, crapulæ tamen applaudunt et tam ciborum quam potuum exigunt superfluitatem : non satis diligenter animadvertentes, multa licere quæ non expediunt, quia profectum poenitentis graviter impediunt.

2. Super hac re, charissimi, consulatis eum qui, quod impossibile est cujuscunque legis observantiæ, in quo infirmatur per carnem, de peccato damnavit peccatum in carne, ut justificatio legis in his impleatur, qui non secundum carnem ambulant. *Quicumque enim in carne sunt*, sive in habitu, sive extra habitum religionis, si verax est, imo quia verax est Apostolus, *Deo placere non possunt* (Rom. viii, 8). Multum enim citra profectum proficit, imo infra imperfectum vehementer deficit, cujus gula deus est. Consulatis, inquam, Dominum nostrum Jesum Christum, qui non solum langoribus, sed et nostris erroribus volens mederi, de secreto suo ad publicum nostrum prodiit; et inter hæc et illa afferens remedium, sicut langores evacuavit moriens in cruce, ita et errores destruxit, et mores instruxit, dum vixit in carne. Ipse nimirum utpote qui peccare non poterat, et universorum Dominus erat, cum mundi hujus deliciis libere et juste uti potuisset, voluntariam paupertatem tamen tam diligenter amplexus est, ut nec etiam haberet ubi caput suum reclinaret. In cujus paupertatis executione tantam exhibuit Patri obedientiam, ut non solum delicias, sed et se ipsum sibi abnegaverit, petens in omnibus non suam, sed Patris fieri voluntatem. Qui ergo hominem errantem in solitudine et in iniquo venerat reducere in viam rectam, ut iret in civitatem habitationis; salubriorem et securiorem redeundi viam

exemplo suæ conversationis nobis ostendit, nihil proprium in mundo possidens, Patri obediens usque ad mortem. Ejus ergo exemplo deliciae nobis fugiendæ sunt, et bonum obedientiæ toto mentis ac corporis conatu amplectendum : ut qui inobediendo recessimus a Deo, per obedientiæ legem redire mereamur. Sed sunt qui dicunt : Ut quid in miseria tormentorum affligemus animas nostras, cum Deus non delectetur in cruciatibus et licite mundo utentes salutem invenire possimus ?

3. Filii hominum ut ad vos verbis ular Apostoli, *hoc sentite in vobis quod et in Christo Jesu : qui, cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo; semetipsum exinanivit, formam servi accipiens* (Philipp. ii, 5-7). Si ergo hoc sentitis de ipso, quod licet justa et æquali prærogativa majestatis, formam Dei habere posset et exhibere, ipsam tamen exuit et induit servilem; non ut aliquid in se evacuaret usurpatum, sed ut nostrum reprimeret supercilium : si hoc, inquam, sentitis de ipso; propter hoc ipsum et vos vestram exinanitatis transitoriam felicitatem, ei qui se pro nobis miserum fecit, cum miser non esset, vicem rependentes, non de vobis faciendo quod non estis, sed in vobis ostendendo quod estis : ut quos facit miseros necessitatis conditio, miseros fateatur voluntatis devotio.

4. Itaque, dilectissimi, ut ad vos redeam, in hac valle lacrymarum et miseriarum, si christiani estis, ea via qua Christus ambulavit et ipsi ambuletis. Væ homini duabus viis ingredienti (Eccli. ii, 14). Si enim caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt (I Cor. xv, 50); carnalibus profecto consolationibus spirituales sociari impossibile est. Qui ergo debitorem et procuratorem carnis se constituit, ut magis sterilem pascere, quam viduæ studeat benefacere, nullum religionis jugum quamlibet leve, quamlibet suave videatur, ei tolerabile est. Unde contingit ut neque hic, ubi sine murmure esse non potest, neque in futuro, ubi poenam murmurationis tolerari necesse est, pacem inveniat. Ubi autem non est pax, nec Deus, quia in pace factus est locus ejus (Psal. lxxv, 3). Jugum tamen Dei suave est et onus leve (Matth. xi, 30). Sed quibus ? Spiritui ejus et qui eo aguntur (Rom. viii, 14). Qui sunt illi ? Non servi carnis, sed filii Dei. Vultis cognoscere filios Dei ? Qui spiritu facta carnis mortificant, quorum membra templum sunt Spiritus sancti, quem a Deo acceperunt : ut jam non sint sui, nec sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit, empti videlicet pretio magno pretiosi sanguinis Christi. Unde et portantes eum et glorificantes in corpore suo, utique honorificant eum : quia non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus confitentur eum. *Qui autem confitetur eum coram hominibus, confitebor, inquit, et ego eum coram Patre meo* (Matth. x, 32).

5. Bonum est ergo confiteri Domino in gratiarum actione, bonum est quoque confiteri Dominum in

operum exhibitione : ut Christus nos confiteatur in districta singulorum examinatione, quando nos oportuerit manifestari ante tribunal ejus, ut unusquisque referat propria corporis, sive bonum, sive malum, prout gessit in corpore (*II Cor. v, 10*). Harum utrarumque confessionum, et ejus qua homo confitetur Deum, et ejus qua Deus confitetur hominem, si vultis esse participes, nolite ulterius evagari in exterioribus, diffusi in vanitates et insanias sæculi : sed reversi ad vos intrate ad cor vestrum, ubi sine dubio regnum Dei est. Regnum enim ejus intra vos est (*Luc. xvii, 21*). Quid est hoc regnum? Sana et libera voluntas hominis, ita se conformans voluntati Dei, ut nihil velit quod sciat ei displicere; nihil nolit quod sciat ei non placere. Primum ergo quærite regnum Dei, ut liberetur et sanetur voluntas vestra, veneno sæculi graviter imbuta vel corrupta; et omnia corpori necessaria adjicientur vobis. Nolite solliciti esse de corpore quod est hæreditas vermium : sed solliciti estote de anima, quæ ad imaginem Dei facta est, quomodo revelata facie gloriam Dei speculetur, et in eandem imaginem reformetur, et transformetur a claritate in claritatem, tanquam a Domini spiritu.

6. Quid dulcius fratres mei, quid jucundius, quid sanctius inter corporea corpore Christi? Et tamen dictum est Apostolis : *Nisi ego abiero, Paracletus non veniet*. Dum enim corporali Christi præsentia videntur et audiendo delectati sunt, nunquam eis perfecte datur, sed semper promittitur Spiritus sanctus, Etenim **370** inquit, *cum assumptus fuero, mittam eum ad vos* (*Joan. xvi, 7*). Christo enim adhuc vivente in carne, nonne Petrus negavit ad vocem ancillæ? Christo autem assumpto et misso Spiritu sancto, nonne ibant gaudentes Apostoli a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt propter nomen Jesu contumeliam pati? (*Act. v, 41*.) Longe ergo eminentior et dulcior virtus Spiritus sancti, quam delectatio corporis Christi. Quod si tam excellentis et beati corporis carnalis delectatio potuit ab Apostolis ne avertere Spiritum sanctum, sine cujus affectione nihil quod bonum est potest amari, sine cujus virtute nihil salutiferi oneris potest tolerari : vos ipsi judicate an non miseri sunt et insani, qui ad religionem venturi, delicias corporis quærunt. Venientibus quippe ad religionem non est consideranda carnis fragilitas, ut ei delicate subserviat, sed impedimenta fervoris spiritus, ut sollicite fugiantur.

7. Festinate ergo fieri pauperes spiritu, et inopes rebus, ut Dominus sit sollicitus vestri. Hujusmodi enim paupertatis, voluntariæ videlicet, et ex volun-

(1115) Non putamus id dicturum fuisse Bernardum : nec damnationem æternam, in qua nulla erit humanæ voluntatis cum divina consensio, imo obstinata ac destestanda ab ea defectio, in sententia Bernardi fuisse de genere rerum illarum, quas divinæ voluntati committere debeamus volentes. Id patet ex sermone 25 de Diversis, ubi distinguens ea quæ a Deo sub conditione, et quæ absolute potere

tate necessariæ, via secûra et recta est : alioquin Christus eam non fuisset ingressus. Cæteræ viæ, etsi bonæ sint, plenæ tamen sunt latronibus. Semita hujus paupertatis, quia ardua est, et pauci per eam ascendunt, insidias latronum ignorat. Non enim frequenter ponunt latrones insidias, ubi frequens non est transitus viatorum. Dico vobis in veritate, quæ Deus est, et experto credite : quia hæc via quanto arctior, quanto molestior videtur in ingressu, tanto lætior, tanto jucundior invenitur in progressu. In ingressu exigit meritum, in progressu rependit præmium. Etenim non solum in futuro vitam æternam possidebitis, sed et in præsentem centuplum accipietis, non solum in bonis spiritualibus, sed et in temporalibus, si cor non apposueritis. Ipsa siquidem bona temporalia, sunt, si non amantur, licita; si amantur, illicita. Sive autem amantur, sine non amantur, non multum expediunt, quia quadam sui dulcedine cor possidentis cito subvertunt. Quæ vobis dubitandi occasio? Pauca relinquitis cum sollicitudine, totum mundum assumetis in possessionem sine sollicitudine. *Omnia enim vestra sunt, sive mundus, sive vita, sive mors, sive præsentia, sive futura : omnia, inquam, vestra sunt*. Tamen vere subjungi potest, *Vos autem Christi, sicut Christus Dei* (*I Cor. iii, 22, 23*) : id est, si, sicut Christus in omnibus operibus suis Patrem suum glorificavit, ita et vos in omni actu vestro ejus gloriam quæsieritis.

8. Si enim Christus in operibus vestris apparuerit gloriosus, a quo vobis trepidandum est? Ipse utique solus est, in cujus manu sit salus, et condemnatio nostra. Si condemat, benedictum sit nomen ejus, quia sic meruimus (1115) : si salvat, gloriosum sit nomen ejus, quia superabundavit misericordia iudicio. Pater enim omne iudicium dedit Filio. Quis tamen est qui condemnet Jesus Christus? pius, inquam, et dulcis Jesus, qui mortuus est pro delictis nostris; qui resurrexit propter justificationem nostram; qui est ad dextram Patris, ubi etiam interpellat pro nobis? Militans in terra, regnans et in cælo, nihil sit nisi nostram salutem : et ipse fugientibus ad se referet confusionem? Absit! Quantumcunque gravis se ingerat memoriæ meæ recordatio scelerum meorum, quantumcunque me deterreat præteritæ vitæ meæ horribilis consideratio, faciant alii quod censuerint expedire; ego semper sentiam in bonitate de dulcedine Domini mei Jesu Christi, semper oculi mei ad misericordiam ejus : sciens nimirum et quandoque in me experiens, longe efficaciorum ejus dulcedinem ad consolandum, quam vitæ meæ amaritudinem ad desolandum; multoque promptiorem ejus benignitatem ad indulgendum, quam meam

debeamus, in hoc genere gratiam Deo gratum facientem, et gloriam in futuro repouit, n. 5. In epistola 42, ad Henricum Senonensem, n. 13, Mosis quidem excessum amoris volentis fratrum causa deleri de libro vitæ et Pauli anathema esse cupientis, ad gehennam ipsam extendit, sed cum bona conscientia, quæ non competit damnatis, quorum mentio est hac in epistola.

iniquitatem ad delinquendum. Scio utique, quia non est iniquitas, sicut iniquitas **371** mea : sed e regione, non est dolor sicut dolor ejus. Si supra modum peccavi, non despero, quia supra modum doluit, in quo respiro. Si exasperatur Deus immanitate sceleris mei, mitigatur procul dubio in dolore satisfactionis Filii sui : quia mitis et innocens Agnus in cruce pendens, utpote qui coram tendente se obmutuit, non impropere circumstantibus, et insanientibus in eum; sed dulciter suggerit transeuntibus per viam, et respicientibus ad eum. Sic enim scriptum est : *O vos omnes qui transitis per viam, attendite, et videte si est dolor sicut dolor meus.* (Thren. I, 12.) Hoc siquidem de cruce clamat transeuntibus. Sed unde transeuntibus? De mundo, non cum mundo. Qua, et quo transeuntibus? Per viam momentaneae paupertatis, ad divitias aeternae felicitatis. Id enim quod in praesenti est momentaneum et leve tribulationis nostrae, supra modum in sublimitate aeternum gloriae pondus operatur in nobis : si tamen contemplerur non ea quae videntur, sed quae non videntur (II Cor. vi, 17, 18).

9. Non haec scribo vobis, ut in peccatis securius delectemini : quia Altissimus, qui et ipse Jesus Christus, odio habet peccatores, et misertus est poenitentibus. Si poenitentia, imo quia poenitentia est vobis necessaria, locus et tempus poenitentiae vobis non deest. Ecce enim tempus acceptabile in quo, etsi non cruormartyrum, labor tamen in Christo antiqui serpentis astutiam triumphat, et dejicit **C** fortitudinem. Locus autem apud nos idoneus et delectabilis, non ad gaudendum, sicut in saeculo, sed ad lugendum quod commissum est in saeculo : ubi quidem multum subtiliter et utiliter praedicatione seniorum, sed multo subtilius et utilius examinatione conversationis eorum, et in malo destruimur, et instruimur ad bonum. Deus autem totius misericordiae et consolationis faciat vos socios nostrae

(1116) Antea epistola 367.

(1117) Duas sequentes epistolas Horstius huc retulit et tomo primo Annalium Bernardi Brito-Lusitani, qui alias sub nomine ducissae Lotharingiae ad Bernardum, et Bernardi ad eam litteras ex Gallico (si ei credimus) idiomate translatae vulgavit. **D** Sed alium ejusmodi epistolarum fidejussorem optamus. Certe Bernardi genius, stylus, modestia in eis desiderari videntur. Genuina est Bernardi epistola 308 ad Alfonsum Regem; itemque Petri abbatis Clarae-Vallensis octavi epistola ad Regem Portugalliae, cui gratias agit ob relevatam suorum fratrum inopiam et oblationem monasterii de Castineria, apud Chesnium tomo IV, pag. 480. Quae sequuntur notae Horstii sunt.

(1118) Rem gestam vide prolixè narratam apud Henriquez in Fasc. lib. I dist. 4, cap. 27; et in Menologio ad diem vigesimam Augusti, pag. 273, ubi videbis Bernardum, etsi in Galliis agentem, velut alterum Moysen, extensis in caelum manibus, Alfonso in Lusitania Sealabim munitissimam Saracenorum urbem oppugnanti, tanquam alteri Josue, suppetias et victoriam contulisse : idque quia sola nominis ejus fama permotus Alfonsus opem illius, licet tanto intervallo distantis, imploraverat.

(1119) Memorabile Bernardi vaticinium, quod

congregationis, ut sitis participes illius internae consolationis, quam in vobis quandoque sentire, sed a nobis nunquam potestis audire. Vale.

EPISTOLA CDLXIII (1116).

AD ALFONSUM REGEM PORTUGALLIAE (1117).

Rex, obtenta de Saracenis victoria, reus voti de condendo Cisterciensibus monasterio tenebatur. Itaque postulatos e Clara-Valle monachos Bernardus mittit in Lusitaniam.

Christianissimo et pio ALFONSO regi Portugallorum, BERNARDUS, Clarae-Vallis vocatus abbas, modicum id quod est.

Benedictus Deus, et Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis, qui consolatus est vos in tribulatione vestra, dum abstulit opprobrium Saracenorum a cervicibus vestris. Ceciderunt muri Jericho, cecidit Babylon magna, destruxit Dominus munitiones inimicorum suorum, et extulit cornu populi sui : quod etiam antequam fieret rescivimus, revelante Spiritu, qui ubi vult spirat absque auditione vocis. Propter quod animas nostras affiximus, et tam parvitas mea, quam reliqui fratres mei coram Domino provoluti, decertantibus manibus vestris, robur et fortitudinem postulabamus (1118), et ex eo quod iniquitates nostrae vestram non impediverunt felicitatem, summe laetati sumus. Rescivimus etiam ingentem pietatem, qua commotus votum de aedificando cenobio Altissimo devovistis. Quapropter mittimus hos filios, quos lacte doctrinae ab incunabulis religionis Christo nutrivimus : quatenus nos ipsos celsitudini vestrae commendantes, piam voti intentionem ad debitam executionem perducant, illud condentes monasterium, in cujus duratione et **379** integritate indelebile habebitis elogium regni vestri, et in divisione redituum dividetur a vobis corona vestra (1119.) Servet vos, et illustrem regi-

nostris annis complevit eventus. Sed id te malo ex ipsis ejus gentis auctoribus plenius cognoscere. Audi ergo Angelum Manriquez Lusitanum Ordinis Cisterciensis theologum : « Quod autem ibi dicit, *in divisione redituum, dividetur a vobis corona vestra*, nostris temporibus evenit. Sabastiano enim in Africa misere extincto, Henricus cardinalis regnum obtinuit, qui partem redituum monasterii Alcobaciensis aulico cuidam assignavit, et rex brevi fato cessit, nullum haeridem relinquens : et rex Hispaniarum Philippus II in haereditatem intravit, extincta antiqua Lusitanorum regum progenie. In dicto autem monasterio mille monachi simul habitabant, qui die ac nocte incessanter divinis laudibus insistebant. Qui divisi erant per decanos tali ordine, ut in choro laus perennis haberetur. Primis enim post absolutas laudes matutinas e choro egredientibus, alii succedebant ; quibus etiam abeuntibus, alii intrantes easdem decantabant, ita ut nunquam chorus sine monachis videretur. » Sic prophetiam hanc explicat R. P. Angelus Manriquez in Laurea evangelica, et in Annalibus, et ex eo Henriquez in Fasc. c. lib. I, dist. 4, cap. 27, et rursus in Menologio ad diem vigesimam Augusti.

Hic occurrit opportune non minus memorabile consilium, seu potius vaticinium de eodem Henrico

nam consortem Salvator eunctorum, et benedicat prolem vestram, ut videatis filios filiorum vestrorum, gaudentes in possessionibus vestris.

EPISTOLA CDLXIV (1120).

AD JOANNEM CIRITAM (1121).

Cognito divinitus ejus zelo ac desiderio, mittit e Claræ-Valle monachos ad fundandum in Lusitania monasterium.

Venerabili fratri, Deo dilecto, et in via sæculi hujus socio nostro JOANNI CIRITÆ, BERNARDUS, Claræ-Vallis vocatus abbas, salutem salutis auctore.

Permittente Patre misericordiarum, et Deo totius consolationis (1122), qui non sinit animas peccatorum peccatis damnari, scivimus de Fraternitate tua, quo pacto assiduis orationibus pro peccatorum venia pectus divinum pulsare non desinis: et quia vir desideriorum es, adimplevit Dominus desiderium tuum, dum nobis aperuit exaudiri deprecationes tuas (1123). Et qui in eadem societate nos tibi sociavit, qui duobus discipulis euntibus Emmaus se socium præbuit; mittimus hos filiolos, quos lacte evangelicæ doctrinæ Domino nutritivimus, ut quocunque rege Lusitaniæ, sed jam tum cardinale et archiepiscopo Eborensi, quod in Vita S. Caroli Borromæi legisse memini, nec abs re futurum puto, si hic in gratiam lectoris addidero. « Sebastiano Lusitaniæ rege absque filiis mortuo, creatus est rex Henricus S. R. E. cardinalis ejus patruus, quem vehementer rogatum, regni optimates, præsules, populique exoraverunt, ut uxorem vellet ducere: sperabant enim ex eo, quamvis ætate confecta, procreandum in imperio qui succederet. Præter universi regni solatium, pietati religionique valde consentaneum esse, discordiis, bellis calamitatibus occurrere, quæ Henrico mortuo, nullo regni domus relicto, successore, propemodum necesse erat existere. Henricus, ut episcopus, religione solvi, uxorisque ducendæ facultatem a Gregorio pontifice sibi concedi postulat. Eodem tempore Mediolanum ad Carolum dat litteras: adductum se a Lusitanis suis, ut conjugio consentiret: quo tanquam unico remedio tranquillitati provinciæ posset consuli: grave admodum sibi esse, ducereque id cujusdam loco sacrificii, in quo seipsum pro suorum salute immolaret: sed publicæ quieti cedendum judicasse. Vehementer igitur rogare, ut, quantum eniti posset, ad eam concessionem Pontificem perducere conaretur. Idem viri principes alii majorem in modum a Carolo postulant, negotiumque ejus auctoritati commendant.

« Carolus amicissimi optimique regis postulationi, non quod is velle videtur, sed quæ sanctæ Ecclesiæ putaret conducere, respondet: Magni quidem interesse videri, quærere Lusitanis, qui ei siæ controversia legitime posset in regno succedere: sed tali antistiti potestatem facere conjugii, rem omnium videri gravissimam, neque ullo unquam tempore concessam. Personæ Deo dicatæ, in alio genere, factam quandoque dici potestatem nuptiarum: quod nullo tamen satis certi probatique auctoris testimonio fere confirmatur: omnino exoptatos ejusmodi nuptiarum, vel publicæ quietis, vel successionis eventus minime contigisse: maxima etiam inde publice ac privatim exstitisse incommoda, unde magnæ utilitates exspectarentur: probandam magis atque imitandam quorundam regum continentiam, qui matrimonio conjuncti, cum recte ac legitime filios possent suscipere, nulla tamen hæredis successorisve habita ratione, singulari castimonie studio, tali

miseratio divina disposuerit, et coeleste aliquod micaverit signum, monasterium condatis: in quibus te ipsum signiferum et ducem cæterorum elegit, ut et principia agas, et actum ad exitum ducas, ductumque Deo, et ejus Præcursori offeras.

EPISTOLA CDLXV (1124).

AD ABBATEM SANCTI-BENEDICTI.

Domino abbati Sancti-Benedicti, frater BERNARDUS de Clara-Valle, sanctam accipere benedictionem.

Oportet ut ex instanti festinetis ad dominum Regem, et totam confusionem nostram, et quomodo proditi sumus, ei tanquam benigno domino nostro plenissime indicetis. Et quia gaudemus ex parte, quod negotium ejus in causa nobis fuit hujus anxietatis, pro eo siquidem quod domino Senonensi consulimus; de die statuenda, quod nobis bene ante promiserat, ita confudit, sic in nos vindicans Regis amorem. Petite et ab eo litteras efficacissimas super hoc negotio, ut dominus Papa omnimodis confirmet, quod fecerunt filii obedientes, duo scilicet episcopi: quia et sibi gratissimum, et Ecclesiæ necessarium est. Nec noceat quod ita tertius se subtraxit, inobedientiam usu abstinerunt, quanto magis qui cælibem vitam professi sine singulari quadam venia sese ad connubium referre non poterant? Quæ dixerat, allatis exemplis confirmavit. Postremo in re tanta tamque difficili, nihil se aliud probare posse dixit, quam ut quibus de causis ea facultas postulanda videretur, eæ causæ summo Pontifici candide, nulloque studio referrentur: quod is pro summa auctoritate divinoque afflatu judicasset, æquo animo voluntateque acciperetur. De re graviter ad pontificem scripsit, quid sibi maxime probaretur, indicavit: eventus qualis fuerit, ignorat nemo. » Ita gravissimus scriptor Vitæ sancti Caroli Borromæi Carolus a Basilica, episcopus Novariensis.

Exstat in Spicilegii tomo VIII diploma Joannis regis Portugallensis, qui Menendo Alchobaziæ abbati monasterium Ceicense tradit æra MCCXXXIII.

(1120) Antea epistola 368.

(1121) Alias, *Ziritam*. Fuit is abbas et fundator monasteriorum Sancti Joannis de Tarouca, Sancti-Christophori, et Santi-Petri de Aquilis.

(1122) Eadem verba initio superioris epistolæ; et infra, « lacte evangelicæ doctrinæ. » Sane quod ait de condendo monasterio, « ubi coeleste aliquod micaverit signum » a Bernardi moribus et genio alienum videtur.

(1123) Henriquez, ait Horstius, in Vita Joannis Ciritæ modum exauditionis explicat. Nimirum B. Bernardo anno 1119, vigesima quarta junii, post Vigiliarum laudes orationi in choro insistenti S. Joannem Baptistam apparuisse, jubentem, ut in remotiores Hispaniæ oras coloniam monachorum dirigeret, locum a Deo monstrandum monasterio congruum. Hinc Bernardum octo ex suis delegisse, nempe Boemundum, Aldebertum, Joannem, Bernardum, Cisinandum, Rolandum, et Alanum eosque de divina voluntate commonitos in Hispaniam misisse: qui Joannem Ciritam, dato per S. Bernardum indicio, inventientes, ejus ductu et auspiciis principis, monasterium Sancti-Joannis de Tarouca construxerint. Vide Henriquez in Fasc. lib. 1, dist. 19, et Henriquez in Annalibus anno 1119, cap. 3.

(1124) Hæc epistola cum sequente edita est apud Chesnium, tomo IV, sed neutra stilum Bernardi sapit.

diens mandato apostolico, et regalium contemptor monitorum : qui si ad eum venerit, sentiat nostram injuriam, et injuriam singularem, Regi non placere. Salutate charissimum nostrum cancellarium, et rogate, ut tales super hoc litteras scribat, quæ et suum probent, et regium erga nos redolere inveniantur affectum, sicut præsumimus de utroque.

EPISTOLA CDLXVI.

AD LUDOVICUM REGEM.

LUDOVICO excellentissimo regi Francorum, domino

A suo, BERNARDUS abbas Claræ-Vallis salutem. Scitis, mi domine, qualiter et ego, et res meæ sub tutela vestra positæ sint. Unde de amicitia vestra **373** confidens, hunc clericum J. latorem præsentium precario commendo : quatenus vestra Sublimitas, si opus sit, ipsum domino Papæ commendet, et querimoniam ipsius super pecunia episcopo nostro credita veram et justam esse me attestante credatis. Valet.

II.

NICOLAI CLARÆ-VALLENSIS IN PERSONA S. BERNARDI

EPISTOLA CDLXVIII (1125).

NICOLAI CLARÆ-VALLENSIS AD COMITEM ET BARONES BRITANNIÆ, IN PERSONA DOMINI CLARÆ VALLENSIS PRO NEGOTIO CRUCIS (1126).

1. Commota est et contremuit terra, quia Rex cœli perdidit terram suam, terram ubi steterunt pedes ejus : inimici crucis ejus unanimiter simul adversus eum testamentum disposuerunt, et qui oderunt eum extulerunt caput. Dixerunt in corde suo cognatio eorum simul : Hæreditate possideamus sanctuarium ejus. Officinas redemptionis nostræ evertere moliantur, et loca Christi sanguine dedicata profana contendunt. Præcipue autem illud christianæ religionis insigne, sepulcrum, inquam, in quo sepultus est Dominus majestatis, ubi facies ejus sudario ligata est, omni nisu nituntur evellere. Agitant manus suas super montem filiæ Sion : et nisi Dominus custodierit, prope est ut irruant in civitatem sanctam Jerusalem, in civitatem Dei viventis, super quam invocatum est nomen ejus. Populi christiani partim conjiciuntur in vincula, partim trucidantur sicut oves occisionis. Vides et dissimulat ille magnus providentiæ oculus, ut videat si est intelligens aut requirens Deum, si sit qui doleat vicem ejus, qui restituat hæreditatem suam sibi. Et cum omnia possit, cui subest omnia posse cum voluerit, vult tamen nomini christiano victoriam adscribere, et super tribulantes eos mittere manum suam.

2. Propterea instantissima postulatione domini Regis, apostolicoque præcepto in paschali solemnitate ad Verseliacum celeberrimum locum advenimus, ubi dominus Rex cum principibus regni et populo multo ad diem festum convenerat. Expositus est autem lacrymabilis iste dolor in conspectu omnium, et recitatæ sunt litteræ istæ domini Papæ, quarum exemplar universitati vestræ transmittimus. Emollivit autem corda eorum Spiritus sanctus : et statim Rex cum multa multitudine principum, et innumerabili populo, signo crucis Christi armatus est. Diffun-

(1125) Scripta anno Christi 1146.

(1126) Confer epistolam 363, ad cujus imitationem hæc scripta est.

B dicitur autem benedictio ista per universam terram, et certatim evolant omnes ad suscipiendum signum salutis in frontibus et in humeris suis. Et quia terra vestra fecunda est virorum fortium, et militari juventute referta, decet vos inter primos, et cum primis ad tam sanctum opus accedere, et armatos ascendere ad serviendum Deo viventi. Eia igitur, fortissimi milites, accingimini ; et qui non habet gladium, emat eum. Nolite deserere solum Regem vestrum, Regem Francorum, imo Regem cœlorum, pro quo ipse tantum viæ et laboris suscipit. Venit ad vos homo Dei dominus Carnotensis, qui plenius vos doceat quæ dicta et facta sunt, et ostendat largissimam veniam, quæ in litteris domini Papæ, super eos qui cruces susceperunt, continetur. Pro illo qui pro vobis mori dignatus est, defendite loca mortis ejus et redemptionis nostræ, ne quando dicant gentes : Ubi est Deus eorum ? ut vos faciat victoriosos in terris, in cœlis gloriosos, sponsus Ecclesiæ, filius Mariæ, Dominus Deus noster.

EPISTOLA CDLVIII (1127).

EJUSDEM AD MANUELEM COMNENUM CONSTANTINOPOLITANUM IMPERATOREM, IN PERSONA DOMINI CLARÆ-VALLENSIS.

Ut filium comitis Theobaldi faciat novum militem (1128).

Sublimi et glorioso MANUELI, Constantinopolitano imperatori, frater BERNARDUS Claræ-Vallensis vocatus abbas, salutem et orationes.

1. Quod tantæ audeo scribere majestati, non insolentia temeritatis est, sed confidentia charitatis. **374** Quis enim ego sum, aut quæ est domus patris mei in Israel, ut tanti nominis Imperatorem nostris litteris audeam prævenire ? Pauper enim sum ignobilisque persona, longo terrarum spatio et vastissimi maris interjectu remotus a præsentia vestræ Sublimitatis. Quid ergo tantæ sublimitati cum tanta humilitate, si non daret mihi fiduciam humilitas Christi, in qua, et de qua reges terræ et omnes populi,

(1127) Scripta anno Christo 1146.

(1128) Agitur de Henrico ad quem epist. 179. Quoad cætera, vide epist. 363.

principes et iudices gloriantur? Ad nos enim usque **A** pervenit magnificentia et gloria nominis vestri, quæ longe lateque dilatata est super terram. Hujus rei gratia flecto genua mea ad Patrem spirituum, ex quo omnis paternitas in cælo et in terra nominatur, ut de regno illo ad regnum illius transferamini, cujus regnum, regnum est omnium sæculorum.

2. Nullis igitur meis meritis præcedentibus audeo mittere ad thronum gloriæ vestræ præsentium latorem, juvenem magnæ nobilitatis, ut eum sacramentis militaribus applicetis, et accingatis ei ense contra inimicos crucis Christi, qui adversus eum extulerunt caput. Et juveni quidem sublimium patebat aditus curiarum: sed altiori consilio mittimus ad illius imperii vestri gloriam singularem, ut memor sit omnibus diebus vitæ suæ, a quo militaris disciplinæ dignitatem susceperit. Nequaquam autem has **B** ivissem in preces, nisi Christus esset in causa, pro quo tantum viæ pariter et laboris assumpsit. Quidquid illi, vel pro illo feceritis, mihi factum est.

3. De cætero, gloriosissime Imperator, nunc opus est ostendendi et extendendi abundantiam suavitas vestræ. Commota est et contremuit terra, quia Rex cæli perdidit terram suam, terram ubi steterunt pedes ejus. Prope est enim ut irruant inimici Domini in civitatem suam, etiam in illud gloriosum sepulcrum, ubi virgineus flos Mariæ linteis et aromatibus conditus est, unde et resurrexit ille primus et maximus flos qui apparuit in terra nostra. Propterea ad præceptum domini Papæ, et ad qualemque **C** exhortationem nostram Francorum Rex et innumerable multitudo principum, militum, populorum, transitura est per fines vestros ad civitatem Dei viventis. Vestrum erit eos honorifice suscipere, et agendum nunc pro loco quem tenetis, pro potestate quam accepistis, pro dignitate qua polletis, pro divitiis quibus abundatis: quod conveniat imperiali excellentiæ, honori personæ vestræ, et saluti animæ vestræ in æternum, et in sæculum sæculi. Inter quos at ante quos filium comitis Theobaldi illustrissimi principis vobis sollicitius commendamus, non tanquam unum de cæteris, sed præ cæteris unum. Juvenis est, nobilis est, bonæ indolis est, et primitias suæ militiæ, non malitiæ sed justitiæ consecravit: filius **D** etiam est hominis illius, qui propter veritatem et mansuetudinem et justitiam diligitur et honoratur inter principes terræ. Pro his omnibus vos participem facimus omnium beneficiorum quæ in domo nostra fiunt et fient, ut vos faciat victoriosum in terris, in cælis gloriosum, Sponsus Ecclesiæ, filius Mariæ, Dominus Deus noster.

EPISTOLA CDLXIX.

EJUSDEM AD LUCANUM EPISCOPUM (1129) IN PERSONA DOMINI CLARÆ-VALLENSIS.

Incitativa ad fortitudinem.

Venerabili domino LUCANO episcopo, BERNARDUS, in luce vivere et in luce mori.

1. Positus estis in sublimi loco, et opus est sublimi animo, qui vos doceat: quia cathedra, quam accepistis, oneris est, non honoris; operis, non nominis; virtutum denique, non divitiarum. Sic enim ait illa cælestis fistula, de cujus et in cujus pectore verbum Domini personabat: *Si quis, inquit, episcopatum desiderat, bonum opus desiderat (I Tim. III, 1). Opus, non dignitatem. 375* Quia ergo manum vestram misistis ad fortia, opus est vobis fortitudine: quia speculator domui Israel factus estis, opus est prudentia: opus est aurea temperantiæ mediocritate, quia sapientibus et insipientibus debitor estis. Porro in consummationem virtutum, justitia vestiri vos oportet, qua unicuique reddetur quod suum est, dicente Scriptura: *Sacerdotes tui induantur justitiam (Psal. cxxxii, 9)*. Felix hæc quadriga, et auriga ejus beatus, qui in humilitatis temone præsidens, virtutum rotas ad ductum et conductum ipsius inclinat.

2. Humilitas virtutum magistra, singularis filia summi Regis, a summo cælo cum cælorum Domino descendens, in cælestibus animis æternam posuit mansionem. « Sine humilitate per prudentiam eligere quod diligendum est, » sicut Sapiens ait, « erronea discretio est: adversa per fortitudinem superare, tacens victoria: illecebris per temperantiam resistere, tumultu sobrietas: operibus justitiæ insistere, palliata superbia. » Sola est humilitas quæ virtutes beatificat, et perennat: quæ vim facit regno cælorum, quæ Dominum majestatis humiliavit usque ad mortem, mortem autem crucis. Verbum enim Dei in sublimi constitutum, ut ad nos descenderet, prior humilitas invitavit; veritas, quæ se promiserat venturum, compulit; puritas uteri virginalis suscepit: salva Virginis integritate, potentia eduxit, obedientia in omnibus deduxit, patientia animavit, charitas verbis et miraculis manifestavit. Hæc in corde pontificis alta radice radicari debet, atque fundari: qua cedente, omnis conventus virtutum vel opprimitur, vel succumbit. Factus sum insipiens, vos me coegistis. Non erat quidem meum docere episcopum: sed amicum admonere, et meum est, et omnium qui noverunt veritatem charitatis. Reliqua vobis communis filius illic plenius et planius viva voce referet. Neque enim litteris committendum, **376** quod etsi quosdam docere, quibusdam tamen nocere potuisset.

(1129) Existimamus hunc esse Lucanum seu Lucensem in Italia episcopum, qui Petrum Lombardum Bernardo commendavit, supra in epistola 410,

Ubertum an Gregorium, quorum ille anno 1140, hic anno 1146 electus est, testante Ughello in Italiæ sacræ tomo I.

III.

DIVERSORUM AD S. BERNARDUM ET ALIOS.

Quæ numeribus notis 470, 473, 474, 475, 477. prænotantur, nunc primum eduntur in opera
S. Bernardi. (EDIT.)

EPISTOLA CDLXX.

ALFONSI REGIS AD S. BERNARDUM.

[MANRIQUE, *Cisterciensium seu verius ecclesiasticorum Annalium* tomi I-IV, Lugduni 1642, fol. I, II, p. 71.]

ALFONSUS, Dei gratia Portugallensium rex, venerabili patri BERNARDO, abbati Claræ-Vallensium.

Noveritis quod per Dei misericordiam acquisivimus Sanctarenam, quæ erat civitas munitissima et jugum super capita nostra; et credimus per bonas orationes vestras, quia nos vobis primum commendavimus, et promisimus quod faceremus vobis monasterium vestri ordinis; quod parati sumus, ut faciamus sumptibus nostris. Vos mittite ad nos monachos, et nos quod diximus, complemus. Reliqua quomodo acciderunt, quæque evenerunt, dicet vobis familiaris noster, quem mittimus: ipsum credite; et nos, reginam uxorem nostram, et unicum filium, quem nuper habeo, Henricum, Deo commendate.

EPISTOLA CDLXXI.

SUGERII ABBATIS S. DIONYSII AD S. BERNARDUM (1130).
Gratias agit de consolatione sibi in extremis agenti data, sequæ ipsius commendat orationibus.

(DOM MARTENE, *Thesaurus Anecd.*, tom. I, col. 424, ex ms. Coislinianæ bibliothecæ.)

Amantissimo domino et patri venerabili, Dei gratia Claræ-Vallis abbati BERNARDO, SUGERIUS adhuc B. Dionysii humilis minister salutem et sinceræ dilectionis affectum.

Visitasti nos litteris vestris, visitet vos Oriens ex alto. Munuscula vestra, imo munera maxima, mappa pretiosam, panem benedictionis vestræ, litteras consolationis, in quibus continentur verba bona, verba sancta, melle et lacte redundantia, mihi misero peccatori delegastis, et in extremis posito consolationem maximam præbuitis. Si enim angelicam faciem vestram vel semel ante decessum meum videre potuissem, ab hoc miserrimo sæculo securius exirem. Sciais autem pro certo, quia si mille anni, aut ultra, vivere meruissem, nisi in beneplacito Dei remanere non curarem. Nec enim ex operibus justitiæ, sed in sola Dei misericordia confidens, quam semper in se sperantibus exhibet, ad eum redire tota cordis intentione desidero; unde et animam meam in sanctas manus vestras devote commendo, et ut vestris et sanctarum congregationum vestrarum orationibus, divinam propitiationem animæ meæ conciliatis, genibus vestræ sanctitatis provolutus efflagito.

(1130) Hanc epistolam scripsit Sugerius morti proximus, accepta sancti Bernardi epistola 266, qua sanctus abbas eum animat, ut mortem intrepidus excipiat his verbis: *Homo Dei, ne trepidus exuers*

A

EPISTOLA CDXXXII.

EVERVINI STEINFELDENSIS PRÆPOSITI AD S. BERNARDUM

De hæreticis sui temporis.

(Ex tomo IV operum S. Bernardi, antea sermoni 65 in *Cantica canticorum* præposita.)

Reverendo domino suo et Patri BERNARDO Claræ-Vallensium abbati, EVERVINUS Steinfeldensis minister humilis, in Domino confortari, et confortare Ecclesiam Christi.

377 1. Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa, qui nobis memoriam abundantis suavitatis Dei eructare in omnibus dictis et scriptis vestris soletis, maxime in Cantico amoris Sponsi et sponsæ, hoc est Christi et Ecclesiæ, ita ut eidem Sponso dicere veraciter possimus: *Servasti bonum vinum usque adhuc (Joan. II, 10)*. Hujus vini tam pretiosi pincernam te nobis ipse constituit: non cesses propinare; non hæsites, hydrias non poteris evacuare. Nec te excuset, pater sancte, debilitas tua: cum plus operetur pietas in officio, quam corporalis ædificationis exercitatio. Nec dicas te occupatum: nescimus aliquid huic tam necessario operi communi præponendum. De hydria quantum, sanctissime pater, habes nobis modo propinare! De prima propinatum est satis, et reddidit eos sapientes et fortes contra doctrinam et impetum Scribarum et Phariseorum: secunda, contra argumenta et tormenta Gentilium: tertia, contra subtiles deceptiones hæreticorum: quarta, contra falsos Christianos: quinta, contra hæreticos circa finem sæculi venturos, de quibus per Apostolum manifeste Spiritus dicit: *In novissimis temporibus discedent quidam a fide, intendentes spiritibus erroris et doctrinis demoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, prohibentium nubere, abstinere a cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione (I Tim IV, 1-3)*. De sexta inebriabuntur, fideles confortando contra illum qui in hac nimirum discessione a fide revelabitur, scilicet ille peccati filius, homo perditionis, qui adversatur et extollitur super omne quod dicitur aut quod colitur Deus; cujus est adventus secundum operationem Satanae in omni virtute, et signis, et prodigiis mendacibus, et in omni seductione iniquitatis (*II Thess. II, 3-10*). Post hanc septima non erit necessaria, quando filii hominum inebriabuntur ab ubertate domus Dei et torrente voluptatis ejus. O bone pater, satis interim propinasti de quarta hydria

hominem illum qui de terra est.... Quid tibi et terrenis exuviis, qui ad cælum iturus, stolæ gloria mox indui habes?

omnibus nobis ad correctionem, ad ædificationem, ad consummationem, incipientibus, proficientibus atque perfectis; usque in finem sæculi profuturus contra teporem ac pravitatem, quæ est in falsis fratribus. Jam tempus est ut de quinta haurias, et in medium proferas contra novos hæreticos, qui circumquaque jam fere per omnes Ecclesias ebulliunt de puteo abyssi, quasi jam princeps illorum incipiat dissolvi, et instet dies Domini. Et in epithalamio amoris Christi et Ecclesiæ locus, qui a te, pater, sicut tu ipse mihi retulisti, jam est tractandus, videlicet: *Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoluntur vineas* (*Cantic. 11, 15*), huic mysterio congruit, et te ac quintam hydriam perduxit. Rogamus igitur, pater, ut omnes partes hæresis illorum, quæ ad tuam notitiam pervenerunt, distinguas, et contra positis rationibus et auctoritatibus nostræ fidei, illas destruas.

2. Nuper apud nos juxta Coloniam quidam hæretici detecti sunt, quorum quidam cum satisfactione ad Ecclesiam redierunt. Duo ex eis, scilicet qui dicebatur episcopus eorum cum socio suo, nobis resisterunt in conventu clericorum et laicorum, præsentem ipso domino archiepiscopo cum magnis viris nobilibus, hæresim suam defendentes ex verbis Christi et Apostoli. Sed, cum vidissent se non posse procedere, petierunt ut eis statueretur dies, in quo adducerent de suis viros fidei suæ peritos; promittentes se velle Ecclesiæ sociari, si magistros suos viderent in responsione deficere: alioquin se velle potius mori, quam ab hac sententia deflecti. Quo audito, cum per triduum essent admoniti, et respiscere nolissent, rapti sunt a populis nimio zelo permotis, nobis tamen invitis, et in ignem positi, atque cremati; et, quod magis mirabile est, ipsi tormentum ignis non solum cum patientia, sed et cum lætitia introierunt et sustinuerunt. Hic, sancte pater, vellem, si præsens essem, habere responsionem tuam, unde istis diaboli membris tanta fortitudo in sua hæresi, quanta vix etiam invenitur in valde religiosis in fide Christi.

3. Hæc est hæresis illorum. Dicunt apud se tantum Ecclesiam esse, eo quod ipsi soli vestigiis Christi inhæreant; et apostolicæ vitæ veri sectatores permaneant, ea quæ mundi sunt non quærentes, non domum, nec agros, nec aliquid peculium possidentes: sicut Christus non possedit, nec discipulis suis possidenda concessit. Vos autem, dicunt nobis, domum domui, et agrum agro copulatis, et quæ mundi sunt hujus quæritis: ita etiam ut qui in vobis perfectissimi habentur, sicut monachi vel regulares canonici, quamvis hæc non ut propria, sed possident ut communia, possident tamen hæc omnia. De se dicunt: Nos pauperes Christi, instabiles, de civitate in civitatem fugientes, sicut oves in medio luporum cum apostolis et martyribus persecutionem patimur: cum tamen sanctam et arctissimam vitam ducamus in jejuniis et abstinentiis, in orationibus et laboribus die ac nocte persistentes, et tantum necessaria ex eis

vitæ quærentes. Nos hoc sustinemus, quia de mundo non sumus: vos autem mundi amatores, cum mundo pacem habetis, quia de mundo estis. Pseudoapostoli adulterantes verbum Christi, quæ sua sunt quæsierunt, vos et patres vestros exorbitare fecerunt: nos et patres nostri generati apostoli, in gratia Christi permansimus, et in finem sæculi permanebimus. Ad distinguendum nos et vos, Christus dixit: *A fructibus eorum cognoscetis eos* (*Matth. VII, 16*). Fructus nostri sunt vestigia Christi. In cibis suis vetant omne genus lactis, et quod inde conficitur, et quidquid ex coitu procreatur. Hoc de conversatione sua nobis opponunt. In sacramentis suis velo se tegunt: tamen nobis aperte confessi sunt, quod in mensa sua quotidie cum manducant, ad formam Christi et apostolorum, cibum suum et potum in corpus Christi et sanguinem per Dominicam orationem consecrant, ut inde se membra et corpus Christi nutriant. Nos vero dicunt in sacramentis non tenere veritatem, sed quamdam umbram et hominum traditionem. Confessi sunt etiam manifeste se præter aquam, in ignem et spiritum baptizare, et baptizatos esse: adducentes illud testimonium Joannis Baptistæ baptizantis in aqua, et dicentis de Christo: *Ille vos baptizabit in Spiritu sancto et igne* (*Matth. III, 11*); et in alio loco: *Ego baptizo in aqua, major autem vestrum stetit, quem vos nescitis* (*Joan. I, 26*), quasi alio baptismo præter aquam vos baptizaturus. Et talem baptismum per impositionem manuum debere fieri conati sunt ostendere testimonio Lucæ, qui in Actibus Apostolorum describens baptismum Pauli, quem ab Anania suscepit ad præceptum Christi, nullam mentionem fecit de aqua, sed tantum de manus impositione: et quidquid invenitur tam in Actibus Apostolorum, quam in Epistolis Pauli, de manus impositione, ad hunc baptismum volunt pertinere. Et quemlibet sic inter eos baptizatum dicunt electum, et habere potestatem alios qui digni fuerint baptizandi, et in mensa sua corpus Christi et sanguinem consecrandi. Prius enim per manus impositionem de numero eorum, quos auditores vocant, recipiunt eum inter credentes: et sic licebit eum interesse orationibus eorum, usquedum satis probatum eum faciant electum. De baptismo nostro non curant. Nuptias damnant, sed causam ab eis investigare non potui; vel quia eam fateri non audebant, vel potius quia eam ignorabant.

4. Sunt item alii hæretici quidam in terra nostra, omnino ab istis discordantes, per quorum mutuam discordiam et contentionem utrique nobis sunt detecti. Isti negant in altari fieri corpus Christi, eo quod omnes sacerdotes Ecclesiæ non sunt consecrati. Apostolica enim dignitas, dicunt, corrupta est, implicans se negotiis sæcularibus; et in cathedra Petri non militans Deo, sicut Petrus, potestate consecrandi, quæ data fuit Petro, se privavit: et quod ipsa non habet, archiepiscopi, qui in Ecclesia sæculariter vivunt, ab ea non accipiunt ut aliquos

consecrare possint, advertentes illud de verbis Christi : *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei; quæ vobis dicunt facite* (Matth. xxviii, 2, 3): quasi istis talibus concessa sit potestas tantum dicendi et præcipiendi, et nihil amplius. Et ita evacuant sacerdotium Ecclesiæ, et damnant sacramenta, præter Baptismum solum, et hunc in adultis, quos dicunt baptizari per Christum, quinque sit minister Sacramentorum. De Baptismo parvulorum fidem habent, præter illud de Evangelio : *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit* (Marc. xvi, 16). Omne conjugium vocant fornicationem, præter quod contrahitur inter utrosque virgines, masculum et feminam, astruentes hæc de verbis Domini, quibus respondit Pharisæis : *Quod Deus conjunxit, homo non separet*; quasi Deus tales jungat, tanquam ad similitudinem primorum hominum : et quod eisdem ei opponentibus de libello respondit repudii : *Ab initio non fuit sic*; et item quod ibidem sequitur : *Qui dimissam duxerit, mæchatur* (Matth. xix, 6-9; et illud de Apostolo : *Honorabile connubium sit omnibus, et thorus immaculatus* (Hebr. xiii, 4).

5. In suffragiis sanctorum non confidunt; jejunia cæterasque afflictiones, quæ fiunt pro peccatis, astruunt justis non esse necessaria, nec etiam peccatoribus; quia in quacunque die ingemuerit peccator, omnia peccata remittuntur ei : cæterasque observantias in Ecclesia, quas Christus et apostoli ab ipso discedentes non condiderunt, vocant superstitiones. Purgatorium ignem post mortem non concedunt; sed animas statim, quando egrediuntur, de corpore in æternam vel requiem, vel pœnam transire, propter illa Salomonis : *Lignum in quamcunque partem ceciderit, sive ad austrum, sive ad aquilonem, ibi manebit* (Eccl. xi, 3). Et sic fidelium orationes vel oblationes pro defunctis annihilant.

6. Contra hæc tam multiformia mala rogamus, sancte pater, ut evigilet sollicitudo vestra, et contra feras arundinis stilum dirigatis. Nec nobis respondeatis, quod turris illa David, ad quam confugimus, satis sit ædificata cum propugnaculis, quod mille clypei pendent ex illa, omnis armatura fortium. Sed volumus, pater, ut hæc armatura propter nos simpliciores et tardiores, vestro studio in unum collecta, contra hæc tot monstra ad inveniendum fiat paratior, et in resistendo efficacior. Noveritis etiam, domine, quod redeuntes ad Ecclesiam nobis dixerunt, illos habere maximam multitudinem fere ubique terrarum sparsam, et habere eos plures ex nostris clericis et monachis. Illi vero qui combusti sunt, dixerunt nobis in defensione sua, hanc hæresim usque ad hæc tempora occultatam fuisse a temporibus martyrum, et permanisse in Græcia, et quibusdam aliis terris. Et hi sunt illi hæretici, qui se dicunt apostolos, et suum papam habent. Alii papam nostrum annihilant, nec tamen alium præter eum habere fatentur. Isti apostolici Satanae habent inter se feminas (ut dicunt) continentes, viduas, vir-

gines, uxores suas, quasdam inter electas, quasdam inter credentes; quasi ad formam apostolorum, quibus concessa fuit potestas circumducendi mulieres. Vale in Domino.

EPISTOLA CDLXXIII.

HENRICI REMENSIS AD BERNARDUM.

[MANRIQUE. *Annal. Cisterc.*, t. II, p. 135]

377¹ Patri suo filius suus HENRICUS, quidquid filius patri.

Non est insolentia, sed confidentia, quod vobis scribo, benignissime Pater. Scio quia non est meum loqui, sicut vulneratus N. et dormiens in sepulcris, sed zelus, fateor, urit animam meam pro paupere isto episcopo, qui, quia justitiam coluit, voluit æquitatem, plaga inimici percussus est, castigatione crudeli. Quia voluit sedere in sede sua, et episcopo episcopalia resignare, hoc est maximum et primum peccatum, En sanguis iste de manu ejus exquiritur. Si quid ergo ego possum in oculis Patris, imo quia multum possum, facite negotium ejus, sicut illi noveritis expedire. De cætero lætus et incolumis sum, et exspecto videre faciem vestram, sicut faciem Dei. Prope est enim dies desponsationis meæ, quo feriam pactum Domino cum Deo per manum vestram, et sub custodia vestra, ut serviam ei die ac nocte, et omnibus diebus vitæ meæ, amantissime Pater.

EPISTOLA CDLXXIV.

JOANNIS ALETANI EPISCOPI AD S. BERNARDUM.

[MANRIQUE, *ubi supra*, 135.]

Patri suo et Patri omnium honorum, Bernardo Claræ-Vallensi abbati, frater Joannes Aletensis episcopus, et hic honestari in laboribus suis, et illic honorari cum angelis.

Utinam viderem vos, non scriberem vobis, et dolorem meum liniret, et leniret vestræ suavitatis aspectus. Contristatus sum enim in execratione mea, quamvis juxta Sapientem, ipsa tribulatio sit mihi pro solatio, non conscientia, sit pro flagello. Scio enim, quia feliciter sunt miseri, quos constat non meruisse quæ perferunt. Propterea ex me quæ circa me sunt, scribo vobis, breviter tamen, ne quos mundo debetis oculos, detineam pagina longiori. Post datam in me sententiam juxta vestrum consilium, perrexi ad dominum meum, quem constituit Dominus, dominum domus suæ et principem omnis possessionis suæ. Ad quem ingressus plus inveni judicis, quam patris, minus misericordiæ quam censuræ. Prævenērunt enim me homines monasterii majoris, et majores facti sunt me, facientes voci suæ vocem virtutis. Dixerunt me subterfugisse episcoporum audientiam, in quorum manibus ipse me posuerat audiendum. Non solum autem hæc, sed quæcunque undecunque colligere potuerunt proposuerunt adversum me, et cum multa pace auditi sunt. Cumque paratus essem repellere, vel refellere, quæ dicebantur, noluit me audire universitatis judex, non illi imputetur. Sed et super dolorem vulnerum meorum addidit, remittens me ad illos, ad

quos ante me miserat, quos ex parte suspectos habebam, et adhuc manus ejus extenta, quia suspensus accessi ad illum, et suspensus ab illo recessi.

Et quamvis nihil horum conscius sum, quæ illi malitiose composuerunt adversum me: porro tamen iudicium patienter [expecto], etsi non libenter. Scio enim me meruisse graviora quam patior, tanquam servus male operans et dignus omni indignatione. Verumtamen duram provinciam nactus sum homo minimi census, et census minoris illi aggredi, et cum illis ingredi causam, qui confidunt in virtute sua et in multitudine divitiarum suarum gloriantur. Hinc est, quod inter vestros Claræ-Vallenses positus expecto consilium vestrum, tanquam consilium Dei: quia nemo poterit eripere pauperem episcopum de manu fortiorum ejus, nisi vestra manus tota obviaverit infestantibus et diripientibus eum. Domine pater, paratus sum, et non sum turbatus, ut custodiam mandata tua, et utinam voluntas tua (si Domini voluntas est) cum mea voluntate non discordet, beneplacitum vestræ dignationis, si dignum iudicatis, renuntiate puero vestro, quia non est consilium et auxilium nisi ad vos et ex vobis, amantissime Pater.

EPISTOLA CDLXXV.

M. CRACOVIENTIS EPISCOPI AD S. BERNARDUM.

Illum ad conversionem Ruthenorum invitat.

(S. Bernardus PEZ. *Thesaurus Anecd.*, tom. V, part. I, col. 360, ex codice Windbergensi.)

377 ³ B. Dei gratia Claræ-Vallensi abbati, viro venerabili et reverendo, omni præconio digno et merito sanctitatis insigni, M. ejusdem gratia Cracoviensis episcopus, et comes... Petrus, quod facit, facere fructus.

Grates Deo nostro referimus, grates siquidem infinitas, qui vos talem, o abbatum decus et gloria, nostro suscitavit sæculo, quem sollicitudo omnium Ecclesiarum, quemadmodum vas electionis, nunquam et nusquam prætereat, quem infirmitas aliorum cogat pariter infirmari; cujus meritis Deus orbi bonum omne largitur immerito, cujus prece districtus arbiter mitigatus sententiam revocat, ac, ne statim feriat peccatores, iram suspendit, ut parcat.

Dilectus filius vester magister A. nos ex parte vestra consuluit, si quis posset et impios Ruthenorum ritus atque observantias extirpare. Posset quidem, domine, posset, sed solus ille homo posset, in quo potens gratia esset. Confidimus autem in Domino Jesu quod si abbas Claræ-Vallensis hic esset, hoc bonum facere posset. Gens autem illa Ruthenica multitudine innumerabili ceu sideribus adæquata, orthodoxæ fidei regulam ac veræ religionis instituta non servat, non attendens quoniam extra Catholicam Ecclesiam veri sacrificii locus non est. Nec solum in sacrificio Domini corporis, sed in conjugii repudiandis et rebaptizantibus atque aliis Ecclesiæ sacramentis turpiter claudicare cognoscitur. Ita erroribus variis, imo vero

(1131) Hic Thomas, prius abbas Mauriniacensis, abdicato sponte regimine, ad Sanctum Martinum de Campis secesserat. Cum vero Albericus episcopus

PATROL. CLXXXII.

hæretica pravitate a primordio suæ conversionis imbuta, Christum solo quidem nomine confitetur, factis autem penitus abnegat. Neque enim vel Latinæ, vel Græcæ vult esse conformis Ecclesiæ, sed seorsum ubi utraque divisa neutri gens præfata sacramentorum participatione communicat. Hoc autem, domine, totum penetrabilior omni gladio ancipiti vestra prædicatio amputaret, si, ut eam visitaretis, vobis Spiritus sanctus inspiraret. Nec modo in Ruthenia, quæ quasi est alter vobis, verum etiam in Polonia et Bohemia, vel communi appellatione Sclavonia, quæ plures provincias continet, talem ac tantum fructum tamque Deo acceptabilem faceretis, ut ab ipso postmodum audiretis: *Euge serve bone et fidelis*. Aut certissime vobis omnes, aut fere omnes, ut speramus, in auditu auris obedirent.

Dignamini igitur, pie Pater, dignamini, qui cæteras illustratis, nostras etiam tenebras illustrare. Dignamini Sclavos incompositus in via morum et vitæ rationibus informare. Dignamini gelidum axem vestri præsentia visitare, ut in adventu nostri abbatis frigus horridum Aquilonis, Austri gratia et Mulciberi flamine temperetur: ut inculta barbaries vestris moralitatibus excolatur: ut homines inhumani vestra eruditione mitescant, sub jugo Dominico mansuescant. Si enim gloria celeberrima et Treicius Orpheus et Thebanus Amphion cælo inseruntur et astris, vatumque celebrantur ingenio, et post mortem carmine vivunt, quod uterque silvas et lapides, id est, silvestres et lapideos homines lyræ cantibus delinivit, legemque pati coegit, quanto magis nos speramus quod gentes efferas et immanes sacer abbas Christo conciliet, qui et præco est Evangelii, et lucerna in domo Domini, et divinæ voluntatis interpretes et melior Orpheo, et superna clarus scientia, et cœlesti prædictus intelligentia, et omnium fere charismatum munere insignitus et gratia.

Quanto autem animi quamque ardenti desiderio ego et comes Petrus, vir utique circa Dei cultum et Ecclesiam religionemque devotissimus, vestrum, pie Pater, præstolemur adventum, solus ille nobis est testis qui videt secreta cordis. Nec nos soli optamus abbatem Claræ-Vallensem. Simul in unum dives et pauper, nobiles et ignobiles, juvenes et virgines senes cum junioribus æque desiderant. Abbatem omnis ordo et ætas, abbatem omnis sexus atque omnis conditio, abbatem omnes Poloni omniumque vota suspirant.

EPISTOLA CDLXXVI.

THOMÆ (1131) QUONDAM ABBATIS MAURINIACENSIS AD S. BERNARDUM.

(*Exstat in editione Operum S. Bernardi anno 1719 data, tom. I, in appendice ad epistolas. col. 576.*)

377 ⁴. Domino dilectissimo et in Christi viscibus honorando BERNARDO Dei gratia Clararum

Ostiensis in Franciam, et Ymarus Tusculanensis in Angliam a Lucio papa legati Floriacum venissent, et in pernicioso statu positam abbatiam agnovissent,

22

Vallium abbati, THOMAS suæ sanctitatis servus et filius salutem.

Vestri loci nomen vestræ et sub signis vestris militantium congruit actioni. Lucetis enim in medio nationis pravæ atque perversæ veluti magna luminaria, in mundo verbum vitæ continentes, et habitatis in convalibus quæ frumento illo abundant quod misit Deus in Jacob et cecidit in Israel. Hæc intuens, fiduciam concepisti scribendi celsitudini vestræ modicus homo et abjectus in domo Dei, de commotione mea, quam patior licet invitus, sanctitatis vestræ repositus antidotum. Causa autem hæc est. Albericus, vir apostolicus, episcopus Ostiensis, cum sub Romanæ legationis officio Gallias circumiret et perambulare terram miracula faciendo de quorum multitudine et magnitudine reticemus, Macharium nepotem suum, læsæ opinionis hominem, corpore pinguem, corde duplicem, ore bilinguem, de nova parvaque et paupere abbacia in antiquam, magnam, et divitem Sancti Benedicti abbatiam transposuit, inaudita hac conventionem interposita, ne Cluniacensis ordo inibi intromitteretur, neve quisquam de fratribus illis ad aliquem locum Cluniaco subditum mitteretur. Cui hoc mortiferum simoniacæ hæreseos venenum non olet, profecto dono caret discretionis, et spiritualium narium fætidissimo abundat polypo. Quid enim hoc est nisi vendere religionem, justitiam, veritatem, et non ingredi per ostium? Putans igitur episcopus quod nil sibi posset obsistere, alterum nepotem suum Lancelinum omni conatu nititur Ecclesiæ Mauriniacensi subrogare; quod Macharius, dum loco præesset, non solum se facturum promiserat, sed etiam indubitanter adjuraverat. Nam progenies hæc de toxicato trunco sumens originem, squamis squamas adjungit, et Ecclesiæ culturam præoccupat, et sub umbra atque potestate viri supradicti alitur, ac invitis omnibus coalescit, pecunias et præbendas acquirendo condonatione gravium culpæ et turpium redemptione personarum. Clamores adversariorum audiunt quam libentissime. At si præsulis Albini et martyris ossa Rufini discapsata rutilaverint, nox illico vertitur in diem, niger color albescit, Protheus ludit in pelago, protinus mutantur omnia; rident qui flebant, flent qui ridebant, et, ut vulgari proverbio dicitur, non evangelici, sed Sydonii piscatores aqua turbida retia mittunt, et licet multiplicia, auro et argento sua farciunt marsupia. Harum exactionum immanitas non ideo fit ut sancta Romana Ecclesia, quæ nunc populi sui seditione commovetur, auxilietur, sed ut generatio prava et perversa rapinis ecclesiarum sustentetur,

este chronographo Mauriniacensi, Ademaro abbate deposito, Macarium Alberici nepotem, tunc Mauriniacensem abbatem, ei substituunt, ut locum ad Cluniaci instituta, quæ ille in cella Longipontis prolessus erat, reformaret. Thomas, quem jam longioris otii tædebat, sperabat ea occasione ad Mauriacensem abbatiam regredi. At spe sua frustratus, obsistente forte Alberico, suffectumque Macario Thevinum Argentolii priorem videns, impotentius in Albericum

ditetur, sublimetur ad superbiam, diffluat ad luxuriam, confirmetur ad nequitiam. Sed spuria vitulamina non dabunt altas radices, quia omnis plantatio quam non plantat Pater cælestis eradicabitur. Denique in hoc quoque negotio spe sua fructati sunt. Erat namque Lancelinus vir nequam et intractabilis, pelle rufus, facie fulmineus, mente sanguineus, nostri temporis Phalaris alter; ob idque jure meruit pati repulsam rei quam diu desideraverat, et ad quam tam turpiter quam patenter aspiraverat. De aliis quæ fama dispergit tacendum est. Nulli enim et omnibus credere, teste Seneca, vitium est. Episcopus tamen auctoritate confusus, vinci nesciens, cæptis vehementer insistit; et si me, qui diu loco præfueram, et nunc a monachis, clero, populo, militibus, proceribus expetebam, posset obruere, desiderata se credebatur firmiter obtinere. Parisius igitur in palatio, in conventu venerabilium personarum, rege præsentem simul et curia, moderationis abrupto freno, in amicum absentem, qui sibi servierat, qui Macharium in abbatem sibi subrogari fecerat, multa jaculatus est et ira dictante plurima congestit quibus veritas non consentit. At cum per hæc pulmonem non sedaret, et eadem usque ad tædium quorundam quibus sanior et ideo clarius oculus inerat multiplicaret, cum se nihil proficere videret et pene deficere, priorem Sancti Martini de Campis, sub quo militabam, et in privato loco successeram, evocat, et auctoritate qua præcellit præcipit quatenus quid de me sentiat adjuratus coram cunctis edicat. Ille vero, sicut ex condicto machinatum erat (nam et die præterita legatum quem capitulum mittebat ad me ut quantocius Parisius venirem retraxit ab itinere), asserit sic corpore debilitatum ut vel hanc vel alteram obedientiam non possem implere. Hic stilum retraho, et impono digitum ori meo. Scriptum est enim: *Principi populi tui non maledices. Et: Mihi vindictam, et ego retribuam. Et: Falsus testis non erit impunitus.* Quantum enim id devium sit a vero, propitia divinitate ipsa res indicat. Nam de infirmitate in qua me servum vestrum vestra sublimitas visitata est, sanus et membris omnibus incolumis convalui, excocis humoribus quos ex infirmitate loci ubi plus minus quinquennio inhabitaveram, contraxeram. Mox episcopus verbum darripit, et cum austeritate et imperio monachos jubet diacedere, ac indiscussis electione et persona, aliam festinato personam præcipit eligere, de his et similibus his summo justoque judici rationem redditurus. Has propter res oculus interioris hominis mei, mi dulcissime Pater, conturbatus est,

et nepotes ejus, Macarium et Lancelinum, invehitur. Quæ autem in eos scribit, vel nimio animi rancore abreptus, vel vanis rumoribus deceptus falsissima esse constat ex prædicto chronographo Mauriniacensi. An et quid Bernardus huic epistolæ responderit, incertum. Sed ex citato chronographo discimus Thomam ad Columbense monasterium, unde primum assumptus fuerat, remigrasse, ubi paulo post obiit.

et albugine præoccupante pupinam, ad intuitum veri luminis tremulus palpitat et deficit. Sciens igitur in Campis amplius me pacem habere non posse, titubo, fateor, utrum ad monasterium Mauriniacense redeam, ubi me juvenis dedi et in communi capitulo me fieri monachum devovi, an ad ecclesiam Columbensem, in qua quibusdam causis emergentibus monachi vestes indui et professionem feci, et cum mitterer ad abbatiam Mauriniacensem, me Columbas rediturum, si eam reliquisset, sponendi. Pluat ergo mihi Deus per vos cœlestem rorem, et quod devote exopto et supplex expeto, vestræ consolationis merear habere rescriptum. Valet.

EPISTOLA CDLXXVII.

MATRONE CUJUSDAM AD SANCTUM BERNARDUM.

[AMADUZZI, *Anecdota litteraria ex mss. codicibus eruta*, tom. IV, p. 251. Romæ 1783, 8°. — Vide præfationem ad epistolam 456.]

Angustiae, fateor, mihi sunt undique, quoniam quem diligit anima mea sermonibus excitare compellit amor, impatiens intellectus scaturit, dilatatur affectus, verum censura silentii reprimat, dum nota non exprimit lingua balbutiens, charta deficit, retunditur calamus, manus quoque ab antiquo non impigra retardatur. Evæ nempe maledictæ, non corpore, sed spiritu parturiens doloribus, premor magna sollicitudine Saræ, anxie Rebecca desiderio, æmulatione Rachelis, Liæ contemptu. Atque utinam mihi prudentia daretur Jahelis, importunitas Ruth, Julith andacia, placor Edissæ, ut operirem pallio Sisaram, amicirer Boozo, deciperem aggrediens Holofernem, in bonum hoc nil ultra simile illis attentans, et adirem Assuerum in throno sedentem languentis animæ salubria petitura. O indicibile Magdalena: gaudium, o solatium, o tripudium, quæ Jesu fructus virginei pedes deosculans, rigans lacrymis, capillis tergens, ungens unguento, antidotum reportavit salutis! Cum hæc servo, servo Jesu. Si data licentia, et honestate concedente, impenderem ab ubertate, jucunditates conciperem. Fierem, arbitror, præ magnitudine gaudi semiviva. Gaudeo quia scienti legem loquor, cui omnia prout sonant, sapiunt, et figuras, et ænigmata intelligit, et exponit. Quid nostra paternitatem vestram epistolari distendo angustia, cum ad vocem, dudum loquelæ grandis in me ignis amoris omni narratione major exarsit; ita ut fructeta vanitatis omnia exusta sint, et cum sponsa clamarem una voce: Filie Jerusalem, nuntiate dilecto, quia amore languo. Quis mihi det, ut languentes et vos, et bibatis poculum quo potatis. Indulgete, Pater, indulgete; stulta facta sum, vos me coegistis. Caritas quæ est in Christo, urget me, plena quidem sum sermonibus, et uteri mei spiritus me coarctant. Quapropter verbis finem imponens dominationem vestram, quæ unica et singularis est mihi, flagito in Christo Jesu pro vulneribus interpel-

lans eandem, quatenus ancillæ vestræ, ac, quæso, filie memoriam habeatis, quæ in signum incorruptæ fidei, non in munus per latorem præsentium enxenium offero, et præsentio, desiderans, et anhellans, antequam moriar, vestris conspectibus consolari.

EPISTOLA CDLXXVIII (1132).

B. AD S. BERNARDUM (1133).

De indisciplinato monacho agit.

Dilectissimo Patri BERNARDO, Dei gratia Claræ-Valleusis abbati, frater B. sicut ablactatus super matrem suam, terram fluentem lac et mel.

1. Injurias meas decreveram operire silentio, nisi quia dignum duxi, veritate mendacium prævenire. Quoties, et quam proterve frater R. intus et extra monasterium mecum contenderit, quot et quanta scandala sciens et prudens coram pusillo grege posuerit, quam erecta cervice, et extento collo regulari disciplinæ et consuetudinibus se opposuerit, testis est ille qui laborem et dolorem considerat; testis est tota congregatio fratrum, in quorum auribus et oculis effusa est contentio ejus; testis est et sua ipsius conscientia, etiamsi aliud lingua loquatur. Gratias ago Deo meo, quoniam, quantum ad injuriam meam pertinet, si aliqua fuit, ab ipso fuit patientia mea. Audivi multa verba quæ non licet monacho loqui; et factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo redargutiones. Rogabam hominem multis precibus et secreto, et publice, et solus, et cum aliis; ut parceret et sibi, et nobis: ut conscientie suæ miseretur, pariter et famæ nostræ in terra aliena, ne tam nova plantatio aliquo turbine commoveretur. Arguebam, obsecrabam, increpabam, miscens terroribus blandimenta, ne poneret nos subsannationem, et derisum his qui in circuitu nostro sunt. Vulneribus semivivi nostri vinum pariter infudi et oleum; sed insanabilis fuit dolor.

2. Cum jam pene omnia correptionis argumenta consumpta essent, nec vulnus veniret ad cicatricem, timui ne scabies et putredo unius membri reliquas partes corporis occuparet. Sed quia verebar opera mea, diu supersedi, metuens ne ille, qui in angelum lucis transfiguraverat se, ad injuriarum ultionem mearum, sub zelo justitiæ et amore Ordinis me provocaret. Invocato ergo in auxilium Domino, ne me pateretur declinare ad dexteram vel ad sinistram, homini superbo et contumaci indixi, ne psalmum vel antiphonam imponeret, donec emendasset illud quod adversus filios matris suæ ponebat scandalum. In omnibus his non est aversus furor ejus, sed manus ejus extenta. Nam qui prius volebat cantare rogatus, prohibitus cantabat: antiphonas imposuit, et locutus est mutus, et admiratæ sunt turbæ. In crastino suspendi hominem a mensa. Cumque ascendisset ex adverso, et oppositus mihi in altera

(1132) Epistola nova.

(1135) Haud dubie Bernardi, qui abbas fuit ad

Sanctum-Anastasiū prope Romam, de qua in fine epistolæ. Eiusdem sunt epistola 343 et 344.

parte capituli facie ad faciem plurima intorsisset verba præcipationis, respondi breviter : Si quis vult contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, nec Ecclesia Dei. Et sic evasi manus ejus. Indignatus graviter (quoniam et me novitium, et se inveteratum in Ordine prædicabat) de claustro exsilivit ; et egressus portam monasterii, recessit solus : quippe quem non amor propagandi Ordinis, sed, sicut ipse impudenter abbati confessus est, ad contemplationem sui Roma pertraxerant. Videat Deus, et judicet : quoniam, quantum in ipso fuit, fetere fecit Ordinem nostrum, coram abbate, et coram servis ejus.

EPISTOLA CDLXXIX.

HUGONIS METELLI AD S. BERNARDUM.
In qua ejus laudes fuse prosequitur.

Reverendo et in Christo benedicto patri BERNARDO abbati Claræ-Vallis, clarissimæ lampadi, HUGO METELLUS, quondam nugigerulus, nunc crucis Christi bajulus, introire in sanctuarium sacræ Scripturæ, et fragmenta illius ne pereant colligere, et a frigido lapide interiorem excutere.

1. Oleum effusum nomen tuum, fragrans more contritorum aromatum. Fama nominis clarissimi tui longe lateque diffusa, usque ad fines terræ pertransiit, suavissimoque suo odore mare et aridam recreavit, plurimosque ad locum unde spirat pertraxit, quia tracti per odorem, ex ipso aromate gustaverunt salutiferum saporem ; **379** et quos sapor stygius infecerat, imo fetor Acherontis defecerat, et dehominaverat, gustu nectareo reformati sunt. Oleum effusum vita tua. Vita tua clarissima lampas est, quæ lucendo ardet, et ardendo lucet. Ardet sibi, lucet alteri. Vita tua lampas est, quæ non tantum vicinat, sed etiam illuminat remota. Conversatio enim tua sparso lumine rutilans, non inclusa ; sed exclusa ; non confusa, sed modesto effusa, exemplo bono tenebræ illuminat, lucem ministrat, montes humiliat, irradiat, valles implet et illustrat. Tu es etiam carbo ardens, qui carbones extinctos accendis de vicino bonæ conversationis tuæ sufflatorio. Totus enim vitæ tuæ cursus exemplo bene vivendi plurimos informat, deformia reformat, exintegrata redintegrat, excrustata consolidat, et non in tenebris, sed in conspectu solis, odorem suavitatis dans, aromatizat.

2. Oleum effusum verbum tuum. Talentum tibi creditum, talentum, inquam, loquendi et persuadendi, non includis, sed mensura excludis. Verba tua igne charitatis vaporantur, et nectare mansuetudinis dulcorantur. Lingua tua calamus est scribæ velociter scribentis. Lingua tua, lingua venefici sapienter incantantis. Lingua nova, nova, inquam, lingua loqueris, dum mysteria sacra insonas, dum laudes Conditoris personas. Sub lingua tua nova et vetera, corpus et umbra. Sub lingua tua gratia et lex, non legis examinata fæx. Sub lingua tua lac et mel, non dolus, non fel. Lingua favus est distillans

mel. Non aerem incassum verberas, non inutilia tractas. Non digito loqueris, non pede strepis : omnia cum mansuetudine componis. In peculio enim tuo lupus accubat cum agno, pardus cum hædo, et puer parvulus minat eos. Oleum effusum verbum tuum. Lex clementiæ in verbo tuo est. Dum prædicas misericordiam, lapis indulgentiam, desolatis solatium, desperatis spem et consilium, effundis oleum. Dum agonistas in palæstra Dei desudantes, nimioque labori succumbentes, eloquio mellito recreas, fonte lacteo potas, sermone dulci ungis, oleum fundis. Verbum tuum stillicidium est, in quo lætatur germinans. Torrens inebrians est, germina multiplicans. Dum examine discretionis honestum ab inhonesto, utile ab inutili segregas, oleum in torculari ab amurca eliquas, paleam in ventilabro a grano separas. Dum spiritualem sensum in littera scrutaris, oleum prelo rationis a theca, qua latebat, elicis. Oleum aqua mixtum spereminet : et spiritualis sensus, quem inquiris, litterali supereminet. Oleum vino mixtum superiorem petit locum ; et misericordia, quam prædicas, superexaltat iudicium, etc.

3. Dum lego scripta tua, ipsa voce sua mihi loquuntur, ipsa salutaria monita prosequuntur : sed non mihi obsecundant, non me satiant. Ipse loquaris, ipse osculo oris tui me osculeris. Revelata facie te volo videre, non per speculum in ænigmate. Ipse me osculeris, non ore tuo, jungendo labia labiis, quia indignus sum, sed osculo ; non osculo scriptorum tuorum, non prædicantium de te bonum : sed osculo oris tui, id est mellito eloquio procedente ex ore tuo jucundo. Loquendo enim et exhortando trahes me post te : trahes, inquam, non invitum, sed spontaneum. Spontaneum, quia etsi difficile sit ire post te ; si Caucasus et Parnassus Alpesque sint inter me et te, tamen odor boni trahit me post te. Tractus curram in odore unguentorum tuorum, ut per odorem perveniam ad saporem. Introduces enim me in cellaria tua, ubi sunt diversi generis fercula, et diversis speciebus condita pocula : quibus saginatus, quibus debriatus, introducar in æterni Regis cubiculum, ubi gaudeam in sempiternum. Dixi, curram post te, sed non ad te : quia nondum deliberavi apud me, angelicum habitum candidorum Nazaræorum pro alio habitu mutare. Bonum est mihi sic esse, etc. Quæ superius dixi, pater venerande, ad te, et de te, et propter te, dixi specialiter : jam calamus laxo, et alios tecum ad audiendum ea quæ dicam invito : in quibus errata mea reprehendo, et miseriam mundi deploro, precumque tuarum levamen appello, etc.

380 EPISTOLA CDLXXX.

EJUSDEM HUGONIS METELLI AD S. BERNARDUM.

Se suosque ab accusatione purgare conatur.

BERNARDO Claræ-Vallis abbati serenissimo, et in Christo benedicto, HUGO METELLUS, quondam domesticus Aristotelis, nunc servus Christi, ascendere de Jericho in Jerusalem.

1. Pinguescunt speciosa deserti, et Clara-Vallis abundat frumento, quo pascitur pardus cum agno, leo cum vitulo : a quibus regnum cœlorum vim patitur, a quibus Domino Deo abominationes Egyptiorum immolantur : ubi bestię fiunt homines, et in hominis natura fiunt conversationes angelicę. Adiciat Clarę-Valli larga Dei dextera pluribus pluriora, et de clara faciat clariorem, de clariori clarissimam. Felix conventus, felix concentus, ubi non flat aquilo ventus terras exurens, sed pluvius auster areolas aromatum nutriens.

2. Mittimus vobis, pater venerande, abbatem nostrum ad videndum, ad colloquendum, ad ædificandum. Videre enim faciem vestram angelicam jucundum est, colloqui jucundius est, ædificari jucundissimum est. Mittimus vobis hominem innocentem, plenum melle, sine felle; plus enim habet mellis quam fellis, plus amoris quam horroris; simpliciter prudentem et prudenter simplicem; turtorem cum castitate, et columbam cum simplicitate.

3. Relatũ est nobis, pater reverende, relatũ esse vobis, quod claustrum quod claudit nos, paucos vel nullos clauderet religiosos. Si relator vester retulit, nullos, falsi prolocutor fuit : si paucos retulit, verum dicit, et mecum sentit. Nos enim pauci sumus. Si vero non ita intellexit, sed de numero paucorum, paucos separat, et ad sinistram collocat, non est mirabile, etsi sit miserabile. Ut enim quę fiunt in præsentiariũ taceamus, et priora tempora ad memoriam reducamus, arca beati Noë munda et immunda animalia in sinu suo collocavit. Domus patriarchę bonum unum, et alterum reprobum habuit. Ad ultimum, schola Christi undecim sanę mentis collegit, unumque phreneticum inter alios sustinuit; aliosque discipulos habuit, quorum nomina secundum præsentem justitiam in libro vitę dixit esse scripta, quę ab eodem libro secundum Dei pręscientiam erant abrasa. Claustrum etiam cœli superbia ascendit, de quo cum dedecore corruit. Si, inquam, relator vester improbus paucos reprobos de numero proborum segregat, videat ille, provideat ille, quo oculo dicat. Quod si caligat, lippientem oculum tergat, et collyrio inungat, ut clarius videat, nec in malis alterius ita acuta perspiciat, ut aquila vel epidaurius serpens : suo vero lippis et inunctis ocellis intuens. Non est tutum in ambiguis offendere Deum aut proximum, et judicare alterius servum. Scio enim qui dicit : *Tu quis es, qui judicas alienum servum ? suo domino stat, aut cadit* (Rom. XIV, 4). Noli itaque, pater, noli omni spiritui credere, nec claudat oculum tuum lingua adulantium et lippientium, nec impinguet caput tuum peccatoris oleum. Quærunt namque gratiam tuam et gloriam suam super aliorum excogitatam offensam. Credo ego te, pater, habere gratiam spirituum, et effundere in terram venditoris oleum. Hi tales cursores, alienarum cogitationum sunt dispunctores, verborum et syllabarum venatores. Hi tales figuram oculorum tenent, qui alios vident, se non vident. Quia vero in

humana natura una perfectio est, cognoscere se imperfectum (si enim dixerimus quod peccatum non habemus, non ipsos seducimus, et veritas non est in nobis (I Joan I, 8); optimus ille est, qui urgetur minimis. (HORAT. *Satirarum* libro, I, sat, 3, vers. 68, 69). Memini quemdam prudentem dixisse, et dictum memorabile scripturę mandasse : « Non ergo, » inquit, « offender paucis maculis, ubi plura nitent in egregio corpore. » (HOR. *De arte poetica*, vers, 351, 352.)

4. Scio, pater, scio, charitate movente, Apostolo pręeunte (I Cor. VII, 7), velle te omnes homines similes tui esse. Sed labor difficilis est te assequi, difficilior te consequi. Quemadmodum enim acies exterioris hominis reverberatur intuenso spheram solis, sic ad intuitum tuarum virtutum obstupescit acies interioris hominis. Condescendat itaque satur famelico, sanus infirmo, perfectus imperfecto; et oret ut famelicus satiatur, et infirmus firmetur, imperfectusque perficiatur. Omnipotens autem Deus, qui te fecit cum non esses, et perfecit cum imperfectus esses; omnipotens, inquam, non est factus impotens, nec brachium ejus abbreviatum est, nec misericordia ejus attenuata est.

EPISTOLA CDLXXXI.

EJUSDEM HUGONIS METELLI, IN PERSONA ABBATIS SUI AD GUILLELMUM ABBATEM.

Excusat, quod ad Herberti sui calumnias aliquanto durius respondeat.

GUILLELMO venerabili et in Christo dilecto abbati, SIEBAUDUS humilis abbas Sancti-Leonis, de leone rugiente, et ovile Christi circumeunte feliciter triumphare.

1. Epistolam nostram devota et dextera manu suscipite, et quidquid in ea exaratum est perlegite. Nihil salis est ibi, amaritudinis nihil; quod contristet spiritum vestrum nihil. Pacificus est ad vos ingressus noster; ramum olivę, non arma fert sermo noster. Irritati relationibus quorundam asperis, adversum fratrem nostrum Herbertum commoti sumus, quod aspera et irrita promulgasset de nobis; et commoti scripsimus in eum aspera pro asperioribus. Homines siquidem sumus. Nulli etenim injurię suę videntur parvę : multi etiam cas gravius æquo accepere. Pręter ea longe plus irritavit nos Dei nostri injuria quam nostra, cujus pactum irritum fecit : quamvis et Dei sit nostra, et nostra Dei. Quia vero irritati, et zelo Dei intrinsecus tacti, aspera verba in fratrem nostrum respersimus, non sine ratione, nec sine auctoritate divinę paginę hoc fecimus. Paulus Corinthios, nuper a se conversos, duris et ignominiosis verbis contristavit, contristatos emendavit (I et II Cor.); Galatas fascinosos pleno ore pronuntiavit (Gal. III, 1): quos si mitius appellasset, non emendasset, etc.

2. Frater autem Herbertus, si tamen frater, non ut eum decuit, id litteris snis me post se fluvium misisse, qui eum, absorberet, descripsit : ut tacam quod me despectivo, suppresso nomine abbatis,

hominem vocabit. Sagittarium etiam me in eodem scripto appellavit, et arcu extento manum meam armavit: quod equidem juxta metaphoram tolerabile esset, si sagittas toxicas me mittere non adjunxisset. Par pari retulit, injuriam suam injuria nostra vindicavit. Certum autem sit Charitati vestrae, pater bone, me paterno affectu defectum fratris nostri plangere, resurrectionemque ejus expanso sinu, manibus expansis exspectare. Exspecto enim si quo modo respiscat, si quo modo ad cor redeat. Sicut in initio chartulae meae praedicavi, ita dicente in fratrem Herbertum apera verba effudi, et tam fratrem, quam vos in fratre exasperavi. Sed quia ira viri justitiam Dei non operatur, non accendi omnem iram meam, sed temperavi, imo extinxi eam, etc.

382 EPISTOLA CDLXXXII.

HAIMONIS ARCHIDIACONI CATALAUNENSIS AD BERNARDUM (1134).

Reverendo patri ac Domino B. venerabili Dei gratia Clarae-Vallensi abbati, II. eadem gratia Catalaunensis Ecclesiae humilis archidiaconus, ante Deum et homines incedere sine querela.

Domine, ecce quem amas, graviter infirmatur. Quartanarius enim est. Rogo ergo te, pater, ut quia magnis aestuo febribus, magui me sanctorum, qui tecum sunt, juvare digneris orationibus. Scio enim, scienter scio, quia si pronus adoraveris in terram, et tetigeris Dominum Jesum eo quo soles valido orationis tactu, exhibet virtus de eo ad sanandum, et flabit spiritus ejus, et liquefaciet omnem aegritudinem meam. Bene valeat Sanctitas vestra in Domino, domine mi, et amantissime pater. Utinam merear consolationem et rescriptum de manibus vestris, et de pane refectiois vestrae cum benedictione Dei et vestra accipere.

EPISTOLA CDLXXXIII.

EJUSDEM AD EUMDEM.

Domino patri ac digne venerando B. Dei gratia Clarae-Vallensi abbati, II. eadem gratia id quod est, optimam partem in sorte sanctorum.

Accepta occasione de postulandis Sermonibus vestris in Cantico canticorum, scribere ad vos, reverende pater, compulsus sum: quod quidem sine causa facere non praesumpsissem. Quae enim licentia juveni et indocto mihi, ut aures doctissimi senis sollicitem, quem, eruditur Dominus Jesus in doctrina sua, sicut erudit homo filium suum? Et quis sum

(1134) Guido, ex decano Laudunensi electus anno 1142. Catalaunensis episcopus, se anno tantum 1144 consecratus (de cujus electione vide Bernardi epistolas 221 et 224), ad eam sedem suam veniens, quemdam Laudunensis Ecclesiae juvenem clericum, nomine Haimonem, qui secum abierat, mox in ipso primo consecrationis suae anno, sedis ejusdem archidiaconum fecit. Quae verba Hermannii Laudunensis in libro tertio de Miraculis B. Mariae, cap. 25, intelligenda sunt de isto Haimone cujus epistolae suas hic editas a venerabili vero N. a Sancto-Remigio, itidem Catalaunensi archidiacono, accepimus. Porro idem Haimo post Bartholomaeum Guidonis successorem creatus est et ipse episcopus

ego, ut videntem interrogem, cujus oculi in capite ejus? maxime cum puer sim, et nesciam loqui, pusillus inter fratres meos, et novella plantatio in juventute mea. Absit, domine mi, absit a moribus et disciplina adolescentiae meae, ut audeam vobis sine causa loqui, nedum quod habeam ad vos litterata colloquia. Verum, ut praedixi, postulandi Sermones vestros nunc se ingessit occasio, quos saepe per nuntios requirens, opportune institi et impertune; nunc quoque litteris improbioribus insto. Certe si essem aliquis, nonne merito indigne tulissem, quod liber iste vester volvitur per ora sinusque omnium, me vero solum elabatur? Quare hoc, domine mi? Forsitan indignum me judicastis. Ad quod ego: Si indignum me esse sciebatis et insufficientem ad intelligendum, quare promittebatis? si autem probum ac studiosum, quare differtis? Obsecro, domine, ne differatis ultra promissum. Nuntiate et mihi rumores optimos, quos aliis sparsistis de eis spiritualibus nuptiis, quibus saepe vos paranymphus interfuistis. Frangite panem verbi, apponite favum mellis, quem distillaverunt manus vestrae: ut habeam in his diebus jejunii, unde reficiar. Bene valeat Sanctitas vestra, domine mi pater, divinarum et humanarum rerum maxime arbiter, magister chisticolarum, currus Ecclesiae et auriga ejus.

EPISTOLA CDLXXXIV (1135).

G. AD S. BERNARDUM.

Ad excusandum Ambianensem episcopum ab expeditione transmarina.

Dulcissimo patri et domino B. Dei gratia Clarae-Vallensium abbati, frater G. quod patri filius.

Quaedam perlata sunt ad aures domini nostri Ambianensis 383 episcopi (1136), quae admodum teruerunt eum. Homo humilis est, et de se minima sentit: sed quod non credit humilitas, crebri rumores adduxerunt in dubium. Rexi ut dictum est ei, vult eum habere socium peregrinationis suae, et super hoc habere socium peregrinationis suae et super hoc habere dicitur assensum domini Papae. Magna dignitas satisque jucunda, si non impossibilitas reclamaret. Pauper et infirmus est, ita ut nec corpus labori, nec pecunia sufficiat necessitati. Quantum etiam necessarius sit ad reprimendos raptos et protegendos pauperes Christi, qui in diocesi sua sunt, norunt ipsi, novimus ipsi, qui rem didicimus. Cogimur itaque charitatis affectu vestram Catalaunensis anno 1152.

(1135) Scripta anno Christi 1148.

(1136) Theodorici scilicet, qui primo fuit monachus coenobii Sancti-Nicolai, in diocesi Laudunensi, postea vero abbas Sancti-Eligii Noviomensis, ac demum pontifex Ambianensis a Samsone Remorum archiepiscopo consecratus uno anno post consecrationem Guidonis Catalaunensis, id est anno 1145, ex libro tertio Herman de miraculis S. Mariae Laudunensis, cap. 26. Huic epistolae respondet ejusdem Theodorici epistola, inter Sugerianas 24 ad Sugerium: in qua contestatur, se ad expeditionem regiam nullatenus sufficere. Ejusdem est etiam epistola ibidem 34.

humiliter interpellare pietatem, ut eum, si fieri potest, super hoc faciatis excusatum, consulens communi ecclesiarum utilitati, gravique compatiens qua vexatur infirmitati. Valete.

EPISTOLA CDLXXXV (1137).

SAMSONIS ARCHIEPISCOPI REMENSIS AD SANCTUM BERNARDUM.

De conditione monasterii Morensis, diocesis Lingonensis.

SAMSON Dei gratia Remorum archiepiscopus, charissimo ac præcordiali amico suo BERNARDO, Claræ-Vallensis monasterii venerabili abbati, salutem, et in sanctæ religionis proposito beatam perseverantiam.

Sanctitatis vestræ petitionibus debita sollicitudine annuentes apud abbatem et canonicos Beati Dionysii multum diuque laboravimus, ut ecclesiam, quæ est apud Moras, nobis donarent cum omnibus appendiciis suis, ad faciendam ibidem abbatiam Ordinis Claræ-Vallensis: quod quidem vix impetrare potuimus. Cæterum Domino propitiante tandem ipsam ecclesiam cum omnibus appendiciis suis nobis donaverunt, ea conditione videlicet, ubi ibidem abbatia Claræ-Vallensis Ordinis fieret. Nos itaque ecclesiam illam cum omnibus appendiciis, vobis, et sanctæ congregationi Claræ-Vallensi concedimus et donamus, ita videlicet, ut ibidem abbatiam Claræ-Vallensis Ordinis absque longioris moræ obstaculo faciatis. Valeat Sanctitas vestra in Domino, et pro nobis, et pro ecclesiis nobis commissis jugiter Dominum oret.

EPISTOLA CDLXXXVI (1138).

HENRICI EPISCOPI TRECENTENSIS AD S. BERNARDUM DE BULENCURIÆ ABBATIA.

Venerabili et reverendissimo patri BERNARDO Claræ-Vallensi abbati, ejusque successoribus regulariter substituendis, ego HENRICUS Trecentensis episcopus, in perpetuum salutem.

1. Si monasteriis et ecclesiis in episcopatu nostro constitutis curam et vigilantiam ut in melius proficiant adhibemus, ab illo cui cura est de omnibus, speramus auxilium, et præmium expectamus. In episcopatu nostro quædam ecclesia canonicorum erat, Bulencuria nomine, abbatem habens, canonicos, et conversos, et mulieres; qui omnes voverant propositum sanctitatis; ubi cum penitus disciplina defecisset, regnaret insolentia, honestas deperisset; vocatus ab illius loci habitatoribus, qui jam se ipsos per semetipsos sustinere non poterant, adveni. Ibi ab illius loci abbate, et ab omnibus tam canonicis, quam conversis et mulieribus, cum multis precibus rogatus sum, ut ecclesiam ipsam et omnes possessiones ejus, quæ jam per se stare non poterant, Deo et Ordini Cisterciensi, specialiter autem venerabilii patri et domui Claræ-Vallis emendandum et possidendam juxta consuetudinem Cisterciensis Ordinis

A in sempiternum concederem. Abbas autem prædicti loci in manu nostra abbatiam dimisit, et ad opus Claræ-Vallense reddidit.

2. Videns ergo quia omnipotens Deus tua sollicitudine, sapientia, et religione pene totum illuminaverat et correxerat mundum, ipsam ecclesiam Cisterciensi Ordini, tuæ Paternitati, et Claræ-Vallensi domui cum omnibus possessionibus suis in perpetuum dono: in 384 quibus hæc sunt quæ nominibus propriis duximus adnotanda: Terram abbatiae adjacentem, grangiam de Frigido-Fonte, Pertam in Rosteria, Pertam-Haymonis, Pertam Siccam Domini-Peruclum, Bruliam cum omnibus appendiciis et pertinentiis ipsarum grangiarum, et omnia quæ prædicta ecclesia in dominio possidebat. Ne autem hoc aliqua temporum vetustate, vel alicujus hominis perversitate aut mutaretur, aut penitus deperiret sigili nostri munimine confirmavimus. Actum est hoc anno ab Incarnatione Domini 1132, regnante Ludovico Juniore rege Francorum.

EPISTOLA CDLXXXVII (1139).

GAUFRIDI EPISCOPI CARNOTENSIS AD STEPHANUM EPISCOPUM PARISIENSEM.

De pace inter ipsum et Stephanum de Garlanda.

De reformanda pace inter vos et Stephanum de Garlanda, dudum vobis, ipso petente, locuti fuimus. Nunc autem, quoniam audivimus quod, omissis quibusdam quæ adversum vos videbatur habere, pacem vestram desiderat, sanctitatis vestræ discretionem consulimus (quem ex cordis affectu diligimus et cui consulere nisi quod honori vestro serviet non possumus), consulimus, inquam, et petimus, ut diem ei competentem et terminum constituatis, in quo, juxta considerationem rationis, pacem cum eo reformetis, quam offert vobis ad cognitionem et examinationem amicorum vestrorum, videlicet abbatibus de Clara-Valle. Non enim decet paternitatem vestram oblatam pacem respuere, quam etiam non oblatam modis omnibus provocare debetis. Nam juxta Domini Salvatoris exemplum, ovem errantem debetis requirere, et ad pacis ovile vestris etiam humeris reportare. Si cum omnibus hominibus sicut dicit Apostolus, pacem debemus habere, quanto magis cum his, de quibus nos oportet Domino respondere? Unde, quod absit, sit prædicti viri satisfactionem ex amicorum sententia non recipitis, certum est quod et apud Deum offensam incurritis, et amicis vestris ruborem incutitis. Valete.

EPISTOLA CDLXXXVIII (1140).

HUGONIS EPISCOPI OSTIENSIS (1141) AD CAPITULUM CISTERCIENSEM.

De morti Eugenii III papæ.

Amantissimis in Christo patribus, GOSVINO Cisterciensi, BERNARDO Claræ-Vallis abbatibus, totique capitulo Cisterciensi ad honorem Dei congregato.

(1137) Scripta circa annum 1152.

(1138) Scripta anno Christi 1152.

(1139) Scripta annum 1126. Antea epistola 465.

(1140) Scripta anno Christi 1153.

(1141) Is olim monachus Claræ-Vallensis, ad quem Bernardi epistolæ 287, 290, etc.

Hugo Dei gratia Ostiensis episcopus, unitatem spiritus in vinculo pacis.

Sicut sacra docet auctoritas, omnis caro fenum, et omnis gloria ejus quasi flos feni (*Isa. xl, 6*). Breves dies hominis sunt: transit homo velut umbra, nunquam permanet in eodem statu. Deficit ut fumus, cadit ut folium quod a vento rapitur (*Job xiv, 5. 2; viii, 9; xiii, 25*). Decus Ecclesiae, pater justitiae, amator religionis et patronus, qui superbiorum et sublimium colla propria virtute calcaverat, qui super solium David et super regnum ejus sedebat, ut Ecclesiam sibi commissam, quam ad sublimem statum reducerat, confirmaret et corroboraret; pater, inquam, noster ac defensor, felicitatis memoriae papa Eugenius trabeca carnis exutus, octavo Idus Julii carne immaculatus migravit ad Christum. Exivit Christo obviam in aera, et sic semper cum Domino erit; Agnum secuturus quocumque ierit. Cujus exsequiae, praeter spem omnium, jam fere enim senatum adnihilaverat, praeter morem consuetum, ita per biduum sunt a clero et populo celebratae, ut jam crederetis regnantem in caelis, qui mortuus ita colebatur in terris. O quantus erat luctus omnium! quanta praecipue lameata pupillorum et viduarum! jam diceretis esse cum Deo, qui ita lamentabatur a populo. Procul dubio ereptus est de laqueo venantium: contritus est laqueus, et ipse liberatus est, raptus, ut credimus nos qui ejus conscientiam novimus, usque ad tertium caelum, non relinquens nos orphanos, ut quidam autumant. Rogabit enim Deum Patrem et Unigenitum cum Spiritu sancto qui est Deus benedictus in saecula, cum quo est, pro nobis. Vos autem, de quorum collegio ipse est electus, ut sederet super principes, et solium gloriae teneret, orate pro eo constituite perpetua beneficia, ut Deus sibi indulgeat, et corona gloriae sibi augeat: Pro bonae memoriae fratre nostro similiter orate: pro nobis vero qui in hac valle miseriae, in hac regione dissimilitudinis, et in medio pravae nationis remansimus, et pro Ecclesia Romana, quae ex tam alto gradu tam brevi spatio usque in profundum abyssi inferni cecidit, nihilominus rogamus oretis, ne demergatur in profundum hujus magni maris, in quo sunt reptilia, quorum non est numerus. Praeterea rogamus obnixè, quatenus, si parvitas nostra quidquam in oculis vestris potest, petitiones quas latores praesentium pro domo Sancti-Anastasio, et pro domo Fossae-Novae, et pro domo de Casa-Marii

(1142) Scripta circa annum 1154.

(1143) Nempe Sancti-Vincentii ad urbem, Sancti-Michaelis in Terascia, Sancti-Nicolai in Bosco, Sanctae-Mariae de Novigento, Sancti-Nicolai in Prato, virorum; praeter parthenones Sancti-Joannis in ipsa urbe, et Auriniacensem in eadem dioecesi.

(1144) Haec enumerat Hermannus Laudunensis in libro tertio de Miraculis: scilicet Praemonstratense, Sancti-Martini in urbe, Tenoliense, Clara-Fontanense, et Cuissiacense Ordinis Praemonstratensis, Fusciniacense, Spinetense, et Valclarense, Ord. Cisterciensis, virorum: quibus nonnulli ad

vobis facient, benigne et efficaciter exaudiat. Alioquin sciatis quod inde magnum sentitur scandalum.

385 EPISTOLA CDLXXXIX (1142).

BARTHOLOMÆI, EX EPISCOPO MONACHI, AD SAMSONEM ARCHIEPISCOPUM REMENSEM.

Reddit rationem suae administrationis,

Venerabili, semperque amabili domino SAMSONI Remorum archiepiscopo, et sub ejus praesentia congregato sancto conventui, frater BARTHOLOMÆUS in Fusciniaco pauper monachus, misericordiam et veritatem diligentibus.

1. Verecundiae meae silentium imperat hujus sancti conventus solemnitas; sed frontem aperit, et stimulat ad loquendum in palam imminens fama meae periculum. Neque enim dissimulare possum quod multorum vulgavit opinio, quod etiam ad aures domini Papae volavit. Episcopales reditus me detraxisse rumor est, cui rumori plus justo credit Laudunensis episcopus. Meum ergo est super eis fateri quod verum est; intueri autem quod justum est, et tueri, vestrum erit.

2. Laudunensis sedes tristis et mœrens erat, cum illuc primum ingressus sum, utpote attrita seditio-nibus, et ignibus concremata Ipsae quoque res majoris ecclesiae afflictæ erant, et tenues reditus. Si illi porrexerim manum ut resurgeret, novit Deus, noverunt et Ecclesiae filii. Verumtamen nihil eis contuli, quod ad reditus pertinet episcopi, praeter porcos, quos vulgo nostrates verres vocant, quos mensae episcopali personae solvebant ecclesiae. Hos, inquam, ad praebendam canonicorum concessi, quoniam illos nec sine pudore exigere, nec habere sine modestia poteram. Praeterea quinque duntaxat abbatias in nostra dioecesi reperi (1143), rebus pariter ac religione dilapsas. In his, Domino Deo multiplicante misericordiam suam, et numero, et merito crevit sanctorum numerus, et possessio est dilatata. Novem insuper novae religionis monasteria passim in eadem dioecesi sunt fundata (1144). Horum in personis numerus numerum pene excedit; horum religio religionis est specimen: horum tam multa possessio est, tam multis abunde sufficiens.

3. Si manum beneficii me porrexisset negavero antiquis ecclesiis ut resurgerent, novellis ut consurgerent, mentiar. Profui sane fere ecclesiis omnibus: sed nec quantum volui, nec quantum debui. Sane Calixtus papa dominum Norbertum, cujus memoria benedictione est fidei nostrae commisit.

radices montis Laudunensis adjecit Monasteriolum pro sanctimonialibus ejusdem instituti: quo uno monasterio censet Hermannus Laudunensem ecclesiam caeteris debere praeferrere, quod ante illud nulla hujusmodi religionis abbatia feminarum exstiterit. « Hæc, depositis omnibus lineis indumentis, » inquit idem auctor, « atque pelliciis, solis tunicis laneis utebantur, et non solum nendo vel texendo, sed etiam in agris fodiendis, silvis exstirpandis, evellendisque spinis et vepribus, manibus assidue laborantes cum silentio, sibi victum querebant exemplo Clare-Vallensium monachorum. »

ut ei locum traderem, ejusque votis assisterem. Terram igitur ad episcopum pertinentem illi contuli, quæ vix tamen sufficeret duobus aratris. Hujus pars Versiniaco est posita; pars apud Cuisy, quæ tamen multis jam ab annis inculta et sterilis jacebat. De his itaque quæ ad episcopales pertinebant redditus, nihil amplius me recolo detraxisse. Vestro tamen favore ac consensu quidam ecclesiis contulerunt terras, quas a nobis habebant in beneficio: census tamen terrarum et vinagia nulli penitus condonavi.

4. De cætero quid illi sedi accessit commodi aut honoris, nolo humanum procedat iudicium. Si quid vero ut homo deliqui, in conspectu hominum confundi non refugio. Causam itaque nostram vobis, tanquam iudicibus allegare, tanquam testibus intimare volui: in quibus calumniatorem non timeo, verum dicens. Liceat **386** tamen mihi aliud audere apud vos, liceat aliquid humanum loqui. Nihilne sedi nostræ titulum accessit et gloriæ, cum tot et tantas parturivit ecclesias, cum tot multiplicaverit regulares personas? Cur ergo, ut audio, dominus Laudunensis sine testibus bellum parat (1145)? cur tentat quod forte ei promovere non liceat? Si filios Dei congregavi, si suscepi justum in nomine justis; nemo mihi succenseat: videat alius ne congregata disperdat. Conservet vos omnipotens Pater ad honorem sui nominis, et per vos Ecclesiæ suæ religionem et sanctitatem corroboret.

EPISTOLA CDXC (1146).

TURSTINI ARCHIEPISCOPI EBORACENSIS AD WILLELMUM CANTUARIENSEM PONTIFICEM (1147).

Reverendissimo, et in christiana charitate domino WILLELMO, Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, apostolicæ Sedis legato, TURSTINUS eadem gratia archiepiscopus Eboracensis, in Christo proficere, et nunquam deficere exoptat.

1. Ecclesiasticæ dignitatis summus honor est cum filiis et optimatibus Ecclesiarum inter difficillimos eventus summa communicare consilia. Unde Paternitati vestræ rem insolitam, quæ inter nos Eboraci nuper contigit, indicare decrevimus, domine venerabilis et egregie pater. Siquidem notum satis ac certum est multis, quanta bonitate ac fama enituit virtutis in auribus omnium insigne cœnobium Sanctæ Mariæ Eboracensis. Infra paucos namque annos et rebus plurimum excrevit, et numero et religione fratrum laudabiliter abundavit. Verum quia cum opibus virtutes minus vigere, minus consistere haud dubium est, aliqui ex fratribus ejusdem cœnobii ante dimidium ferme annum, divino, ni fallor, in-

(1145) Bartholomæo post annos regiminis triginta octo successit anno 1151 Gualterus, ex primo abbate Sancti-Martini in urbe: Gualtero post annos tres Gualterus alter, de Mauritania dictus, ex decano ecclesiæ Laudunensis, qui hanc litem Bartholomæo tum monacho facessivit. Quousque verolis et controversia hæc, præsertim adversus Præmonstratenses, qui Bartholomæi beneficia in primis

stinctu permoti, cœperunt de modo ac statu conversationis suæ vehementer agitari, et remordente conscientia, sicut ipsi testantur, multis angoribus æstuarere. Nempe falli se pene metuebant, si tantum votum exsecutio digna minime sequeretur. Unde inæstimabili horrore dicti fratres Eboracenses percussi sunt, eo quod professionis suæ votum in nullis vel saltem minimis in rebus, adimplere viderentur; metuentes sane ne in vacuum currerent aut cucurrissent, si voti reos tantæ inobedienciæ pœnalis ultio non reprobaret. Facinus namque, vel potius insaniam videri credebant, se portare Regulam beati Benedicti, non ad profectum salutis, sed ad iudicium mortis. His igitur permoti prædicti fratres, Priori suo, Richardo nomine, mentis suæ difficiles æstus innotescere studuerunt, prætendentesque de transgressione formidinem, ex voti correctione patrociniū supplicabant: ac ne prosperitatis alicujus respectu vel adversitatis timeret auxiliari per Spiritum Dei, et Christi nomen adjurabant. Expavit ipse de novitate rei: ac licet inter suos dulcis fortunæ summa facultate vigeret, audito tamen rumore melioris vitæ, perpendit velut intentione censoria dubios casus labentis fortunæ. Interimque brevi, ut res erat, internæ virtutis usus consilio inter hoc et illud illico diserevit decrevitque. Pollicetur non modo auxilium, verum etiam ejusdem voti fore se socium. Quid multa? paulo post numerus eorum ad tredecim pene convaluit, qui de corrigendo statu vitæ suæ juxta Regulam beati Benedicti imo **387** veritatem Evangelii, contendere proponebant

2. In vigiliis igitur apostolorum Petri et Pauli dilectus frater noster Richardus Prior, in quo tota pene monasterii cura pendebat, sumpto secum Subpriori suo Gervasio, inter suos concœnobiales nominato ac religioso, rem, uti agitabatur, domino abbati suo familiariter exponere curavit. Itaque dominus abbas, vir utique pro sensu et ingenio suo honestus ac bonus, nimis autem simplex et illiteratus, novi rumoris miraculum exhorruit: antiquos ritus et solitas consuetudines, quas pene toto orbe generalis multitudo obtinuit, posse se in locello suo mutare negavit. At vero dominus Prior utpote bene litteratus: « Nil rude, inquit, o pater, aut novum inducere contendimus. Veram et antiquam religionem beati patris nostri Benedicti, imo etiam antiquissimum Evangelium Christi, quod omnes religiones et regulas antecedit, assumere et totis viribus cum gratia observare debemus. Cæterorum monachorum nullos detrahimus, institutionibus eorum non invidemus. Scimus quod in omni loco un-

experti fuerant, perducta sit, intelligitur ex Adriani IV papæ litteris ad Ludovicum Juniorem scriptis quæ in Bibliotheca Præmonstratensi referuntur.

(1146) Scripta anno Christo 1132.

(1147) De hujus epistolæ argumento vide Bernardi epistolæ 94 et 313. Ad Turstinum scriptæ sunt epistolæ 95 et 319, in quarum priore Bernardus eidem ob hoc factum gratulatur.

Domino servitur, uni regi militatur (*Reg. S. Benedicti*, cap. 61); et in foro, et in claustro gratia Dei eadem valet. Job etiam fortior exstitit in sterquilino quam Adam in paradiso. Denique quicquid beatus Benedictus instituit, ita totum Spiritus sancti providentia destinatum est, ut nihil utilius, nihil sanctius, nihil felicius excogitari posset. Cumque sciret ac prædicaret, quod socordia inimica sit animæ, certa quidem tempora ordinavit lectionis et orationis instantiæ, certa quoque tempora labori et industriæ: quatenus in altero salubriter exerceat animam, in altero carnem, in utroque vero tollerent fastidium. Hæc quoque super adducit: Scurrilitates, aut verba otiosa, et risum moventia, æterna clausura in omnibus locis damnamus, et ad tale eloquium discipulum aperire os non permittimus (*Ibid.* cap. 6). Et alibi quoque ait: Omni tempore silentio debent studere monachi, maxime tamen nocturnis horis (*Ibid.* cap. 42). Hoc decretum quam diligenter observatum, neminem latet qui nostras consuetudines nosse potuit. Eantibus namque aliis ad ecclesiam post collationem, alii recedunt vicissim ad nugas et inutiles garrulasque confabulationes. Quasi non sufficiat diei malitia sua, nisi et superaddatur nocti et sua. »

4. Multa addidit præterea de ciborum insolentia, de dulci et solemni vicissitudine potationum, de pretiosa subtilitate pannorum. « Non ita sumpsit, non ita docuit beatus pater noster Benedictus. Ab eo quippe non color vestium, sed calor attenditur: non sapor pulmentariorum exquiritur, sed parcitate ciborum necessitas fallitur. Non agnoscit suos beatus Benedictus, nisi sub Regula et abbate in cænobiis degentes. Porro si libet, o pater venerabilis, recurramus ad evangelicam puritatem, ad evangelicam perfectionem et pacem; et intueamur, quam nihilum vel parum reluceat in moribus vel actibus nostris quod docuit Christus. Concupiscimus omnia, irascimur, rixamur: rapimus aliena, repetimus nostra cum lite, fraudes et mendacia defensamus, carnem et affectus ejus sequimur. Nobis vivimus, nobis placemus; vicini formidamus, vicis gloriaramur; cæteros opprimimus, opprimi devitamus; cæteris invidemus, de nostris profectibus gloriamur, et jocamur, et ex alienis sudoribus impinguamur, et totus mundus non sufficit malitiæ nostræ. Etsi videatur Evangelium emortuum et impossibile in nobis, intuesmur monachos Saviniacenses et Clare Vallenses qui nuper venerunt ad nos, quam clare reluxit Evangelium in illis, ut, si dici fas est, utilius sit eos imitari, quam Evangelium recitare: cum vero videtur sancta conversatio eorum, quasi reviviscere judicatur Evangelium in illis. Soli sua non repetunt, soli nihil possident, unde se proximis anteferre contendunt. Soli sunt qui proximorum damnum non appetunt. Modica cultura terræ et usu pecorum contenti sunt: ea vero non habere appetunt, nisi quandiu Deus vult; quia cum vult Deus ea auferri, non, licita appetent. Eis, ni fallor, com-

petit **SSS** dicere: Nobis mundus crucifixus est, et nos mundo (*Galat.* vi, 14). Eis competit dicere, *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* (*Matth.* vi, 12): qui debitorem neminem habent, in quo quidquam exigere velint. Felix hominum genus, quorum habitus, victus, totusque modus conversationis eorundem sapit Evangelium. Illorum portio solus est Deus, Illi plene, quantum humanæ facultatis est, charitatem Dei et proximi implere dignoscuntur: quia soli Deo coherentes, temporalia cuncta præter modicum et contemptibilem habitum ita plene deseruerunt, ut nihil concupiscant, unde proximus sibi dignetur irasci. Non igitur, o pater, unquam impossibile videatur tenere Regulam beati Benedicti: quandoquidem talia Deus nobis ministravit exemplaria, qui sanctis virtutibus præcesserunt nos, ut sequamur illos. Si vero propter viciniam et strepitum populorum non omnino valeamus sequi eorum puritatem, saltem modum vitæ et professionis juxta regulam nostram advertamus, propterea quod non monachi, sed mortui sumus. »

4. In hunc modum locutus est dominus Prior Richardus cum domino Galfrido abbate suo de correctione manasterii sui: quæ verba dominus abbas non satis jucunde accepit; quia difficile est diuturnos usus amovere. Verumtamen cum se fateretur minus perspicacem et illitteratum, rogavit uti scripto plenius innotesceret qualiter in loco suo talia actitari potuissent: quod libenter amplectens non segniori studio susceptum implevit imperium. Scripsit igitur ut non aliis colloctionibus, nec pannis, nec cibariis uterentur, quam Regula permittere videretur: situmque et ordinem monasterii tam diligenter expressit, ut vix melius in eremo, quam in urbe Regula teneri putaretur. Possessiones vero, sicut in rebus sæcularibus edoctus, ita fideliter ordinavit, quatenus ut in illis evangelicam justitiam vix in ullo excessisse crederetur. De redditibus siquidem ecclesiarum vel decimarum, de quarum investitura monachi magis reprehensibiles haberi solent, omnia suscipi et fieri legitima et canonica consideratione episcoporum, ut non nisi in usus pauperum, peregrinorum, hospitumve debere expendi: at vero ex legitima cultura terræ et usu pecorum monachos victitare decrevit. Quæ cum omnia cœpissent inter alios rumore notari, furor subitus multitudinis cæterorum in tantam prorupit invidiam, ut tali homini familiaribusque suis nil præter exsilium deputarent, vel districtam custodiam.

5. Tamen post multas et amicas altercationes hinc inde habitas, dominus abbas difficiliter se posse mutare referebat, quod antecessores sui tenuisse videbantur: et volens super hac re bonis uti consiliis, plenam responsionem usque post Nativitatem beatæ Mariæ protelavit.

6. Interea cæteri fratres frustra metuentes se plus solito regulari districtione coarctari, cœperunt in invidiam Prioris cæterorumque Pharisæico pene

more grassari : et, nisi quorundam benignitate intercessisset dilatio, intestinæ persecutionis modum impetus excessisset. Interea rumor seditionis internæ inter exteriores turbas volitabat. Audiebamus sane strepitum vulgi ; rei tamen ipsa veritas latebat : cum ecce Richardus Prior, conjunctis secum Subpriori et secretario monasterii sui, totam rem, uti erat, nobis indicare curavit. Postulabant quidem clementiam beati Petri ac nostram, quatenus ad observandum quod voverant, benignam opem non negarem deferre : jamjamque necessitatem imminere proclamabant, præsertim quia jam conspiraverant fratres, ut si quis eorum de professione sua quidquam mussitaret, extra communionem fieret. De sociis etiam Prioris, vel timore, vel amore, vel vanitate conterritis, jam ibant retro, non aliter pace restituta, sibi culpam fatendo, quod de servanda professione sua quidquam murmurassent.

7. Ego igitur Turstinus, Dei gratia Eboracensis archiepiscopus, audiens Christi servos juxta præceptum beati Benedicti nil amoris Christi velle præponere, verebar in iis Christi gratiam offendere, si justæ petitioni eorum non curarem episcopali pietate subvenire : quippe cujus officii summa est, et de monachorum religiosa quiete providere, et oppressis in necessitate condolare. Ac proinde religiosarum personarum usus consilio, donimum Galfridum abbatem et Richardum Priorem cum Subpriori suo ac opportuniorem locum evocavi, quatenus religiosi personis et fratrum petitionem, et abbatis responsionem in bona pace consummarem. Ipsi nihil aliud quam, ut prius, cum multis lacrymis expetebant uti pauperem Christum in voluntaria paupertate sequerentur, et Christi crucem in corpore suo portarent, itemque evangelicam pacem Regulamque beati patris Benedicti plene observare non impedirentur. Ad hæc sane domini abbatis licentiam opemque paternam flagitabant. At vero dominus abbas eorum operam longe fore necessariam sibi lacrymose fatebatur, promittens quod eorum votum, quia sanctum erat, non impediret ; opem vero quam expetebant, nesciente capitulo suo, promittere nullam auderet.

8. Itaque dominus abbas cum monachis suis revertitur domum, data interim pace ac die constituta qua in capitulum eorum advenirem, ac religiosi adventantibus personis rem cum abbate pertractarem. Interea reliqui fratres in eorum invidiam insurgere tanto crudelius enitebantur, quanto ipsi votum suum explete manifestius appetebant. Advocantur interim fratres Majoris Monasterii et Cluniacenses monachi, qui in vicinia nostra demorantur, quatenus, eis præsentibus et acclamantibus, eos, velut communis Ordinis desertores et violatores, ab omni dignitate et cura monasterii sui reprobarent. Post abbatem namque in eorum manus summa monasterii cura fuerat delegata. Sed hæc interim. Ego autem die statuta summo mane ad capitulum monachorum venire parabam : et jam ostii limen

A pene calcaveram, venientibus una viris sapientibus ac religiosi, quorum nomina sunt hæc : Hugo decanus, Willelmus Prior clericorum regularium de Cisbarne, Willelmus thesaurarius. Hugo archidiaconus, Serlo canonicus. Aufredus capellanus meus et canonicus, Robertus sacerdos de hospítali. Foris intra portam remanserunt equi nostris cum paucis hominibus.

9. Denique introeuntibus nobis, ut dictum est, ostium capituli, occurrit nobis dominus abbas in ipso ostio cum monachis, quibus capitulum plenissimum erat : et nisi partem clericorum, qui mecum veniebat, amoverem, intrare prohibuit. Vix ergo respondere potui, quod cum clericis meis, qui viri boni et sapientes, et eorum amici erant, ad tantum negotium intrare non deberem, cum ecce totum capitulum tanto strepitu, tanto horrore personuit, ut magis seditiosus ebriorum et debacchantium hominum fremitus, quam monachorum humilitas, quæ ibi nulla erat, videretur. Insurgunt plurimi, et exsertis brachiis velut ad luctandum advolabant : clamabant se exituros, si ego intrarem. Tum ego : « Testis, » inquam, « mihi sit Deus, quod sicut pater adveniebam, nec quidquam mali vobis inferre putaram ; pacem tantum inter vos cupiens et christianam fraternitatem. Jam vero quia mihi quod episcopalis auctoritatis et officii est auferre conamini, et ego quod vestræ necessitatis est iidem vobis tollo. Cesset igitur ecclesia vestra. »
 C Tum unus eorum, nomine Simeon : « Malumus, » inquit, « centum annis ecclesiam nostram cessare. » Cui omnes assentientes, voce phrenetica : « Capite ! » inquam, « capite ! » Apprehendentesque Priorem sociosque ejus, jam trahere incipiebant, volentes eos, sicut inter se consilium fuerat, aut in carcerem impingere, aut in exilium agere. Ipsi vero, aliam, qua manus eorum evaderent, spem non habentes, me totis ulnis complectuntur, pacem beati Petri et nostram expetentes. Et ita vix in ecclesiam reversi sumus, illis usque in ecclesiam frementibus et proclamantibus : « Capite rebelles ! apprehendite proditores ! » Assedimus itaque in ecclesia, et abbas cum reliquis monachis suis revertitur in capitulum suum.

D 10. Interea homines abbatiae, foribus clausis et ostiis aditus, adstare, velut in insidiis excubare. Tum nos (ut vera fatear) monachorum impetus metuentes, ostium ecclesiae, per quod itur in claustrum, intus obserandum curavimus. Interea rumor evolat, occurrit populus. Nil tamen foris aut dictum aut actum est mali. Cum ergo inter monachos nulla concordia fieri potuisset, domum revertimus, adducentes nobiscum prædictos numero duodecim presbyteros, et subdiaconum unum : e quibus plures bene litterati, omnes plenam observationem Regulæ ac professionis suæ, et Evangelii pariter expetentes. Itaque in domo beati Petri et nostra hospitantur, nulla violentiæ adversitate a proposito deterrendi. Fratres autem abbatiae nihilominus in eorum ordine

debacchantur : abbas nescio quid acturus iter arripuit.

11. Quocirca Paternitatem vestram per Christum obsecramus, eorum partem, qui ad severiora et arctiora transire cupiunt, auctoritate vestra defendere velitis. Si vero abbas eorum ad vos venerit, pro vestra a Deo data auctoritate et sapientia, in pacem illum reducat, et ne filiorum sanctum propositam impediatur, admoneatis. Quod si prævenerit, et recessit, rogamus, ut per præsentem nuntium litteras illi exhortatorias dirigatis, ne pertinaciter adversetur illis, imo potius opem conferat et opportunitatem, qui Christi Evangelio et Regulæ beati Benedicti in veritate cupiunt obedire. Debet saltem abbas et monachi sui in hac re Ægyptios et Babylo-nios imitari, qui filios Israel in terram promissionis permiserunt utiliter repedare. Laban quoque Jacob, ob ejus obstinationem clanculum fugientem, post crudelem persecutionem ad patrem redire permisit. Neque vero desertores, sed provisores censendi sunt, qui locum, ubi peccandi libertas major est, relinquentes, tutius Deo famulari desiderant. Nempe Christus ipse deterrere eos debet, qui Phariseos redarguit, eo quod nec ipsi intrent, nec alios intrare sinant. Notum siquidem omnibus est, quod Regula beati Benedicti, toto pene et communi, ut ita dicam, orbe monachorum, modum suum in omnibus prorsus amiserit et statum. Adeo ut nemo satis mirari potest, quod quis audeat coram Deo et Sanctis ejus promittere cum tanta solemnitate, quod ipse vel quotidie negligit, sive, ut verius dicam, compellitur non observare. Cadit profecto in eos quod ait propheta, *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me* (Isa. xxix, 13) : ut Apostolus ait, *Voce confitentur se noscere Deum, factis autem negant* (Tit. i, 16).

12. Verum fortassis quia multi ita faciunt, frequens unus confert audaciam. Verum, quod dolens enuntio, fallitur, plane fallitur audacia monachorum : quia multitudo peccantium non facit impunitatem scelerum. Unde non impediendi, sed protegendi sunt qui regulam professionis suæ cupiunt observare neque reprehendendi qui idcirco festinant locum mutare. Neque enim Deus ex loco, sed locus eligitur ex Deo. Beatus quoque Benedictus liquido contestatur, quod in omni loco uni Domino Deo servitur, uni Regi militatur (Reg. cap. 61). In Collationibus Patrum Joseph eremita sufficienter edisserit, quod ille fidem suæ professionis rectius servat, qui se ad eum locum contulerit, quo dominica fidei præcepta plenius adimplere potuerit (CASSIANUS, collat. 17). Et quidam : « Juvat nos sanctam opportunitatem appetere, qui adjutor est in importunitatibus, in tribulatione. » Illi vero, ni fallor, Pharisei vel hæretici judicandi sunt, qui nec timent, nec alios timere sinunt quod Veritas ait : *Nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum aut Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum*. Si enim angelus de cælo evangelizaverit aliter quam evangelizatum est,

anathema sit. Aliter enim evangelizat quam Christus evangelizavit, qui angelicam pacem et regulam suæ professionis observare cupientes impedire festinat. Quicumque vero ille sit refellendus summopere est, cum Veritas dicat : *Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, et projice abs te* (Matth. v, 20, 29). Nil quippe molestius læditur, vel cautius observatur in corpore, quam oculus : attamen cum impedit, spiritualiter est eruendus. Hoc est enim prudentem esse sicut serpentem, caput totum id est mentem, subducere ab omni fallacia, quæ lædit animam.

13. Verumtamen propter scandalum infirmorum, qui minus sapiunt veritatem, rogamus Sanctitatem vestram, et omnes qui audire voluerint hanc petitionem nostram, quatenus inter abbatem Eboracensem et sæpe dictos fratres studeatis retituere pacem. Postremo meminisse debemus quod Molismensium monachorum similis egressus Cisterciensis vitæ perfectissimam normam, quam tota pene miratur Ecclesia, in primis instituit ac fundavit, quorum puritatis ingenium venerabilis memoriæ dominus Hugo Lugdunensis archiepiscopus christiana pietate laudavit, sanctæ Regulæ renovationem et probatissimam integritatem fideliter adoptavit. Atque demum cum ad apostolicam notitiam æmulorum querimonia perveniret, domino Urbano papa secundo præidente, mandatum decretale porrigitur, quatenus solo abbate reportato ad regimen abbatiæ suæ qui pariter exierat, nemo cæterorum, qui in plena observatione Regulæ perseverare voluisset, impedimentum aut molestiam aliquam pateretur. Luce vero clarius est, quantum in eorum excellentissima conversatione totius Evangelii veritas elucescit. Prolixo et pene fastidioso sermone usi sumus : quia status monachorum cæterorum, qui fortassis haud placebit, iudicio sane designandus esse videbatur, ne, secus quam contigit, æmulorum divulgaretur iudicio. Valeat in Christo Sanctitas vestra.

EPISTOLA CDXCI.

FASTREDI ABBATIS CLARÆ-VALLENSIS TERTII AD QUEM-DAM ORDINIS SUI ABBATEM

FASTREDUS indignus servus et abbas monachorum Claræ-Vallensium, N. abbati salutem in Jesu Christo, et spiritum majoris evangelicæ paupertatis.

1. Relatu ejus, qui tam animæ vestræ compatitur quam vos corporis appetitibus, notum nobis est, quod vos tam Regulæ, quam exempli in monachorum vestrorum oculis exhibendi obliti, in hospitum domo mensam instruitis, desideriis vestris indulgentes, hospitibus deficientibus : et in vestitu et lectis magis divitem epulonem, quam pauperem Lazarum imitamini, non recordantes pœnam, quam Deum hujus vitæ felicitatibus innixis minatur. Profecto, filii et frater, parum refert hoc habitu vestiri, ut inferno quis demergatur. Alio enim quocunque liberior patet via, et latior, qua ambulare potes. Quandoquidem vero Deus ad hunc te vocavit, in hoc incumbere, ne meritum perdas. Nunquam enim intra

claustrum aut monasterium deceit is habitus: quosque soles eo vestire, ea non sunt qualitate, quam nobis statuta nostra præscribunt. Cum enim monachi etymon sit solitudo et tristitia, quomodo solitario convenire possunt vestimenta sumptuosa, et mundi pompam redolentia? Et quomodo tristi quadrant lætitiæ et exsultationis vestigia? Sufficit, fili mi, monacho, quod sancto apostolo Paulo supererat, scilicet comedere quod naturam et vitam sustentare poterat, et vestimentum, quod corpus teget. Qui enim plus petit, potius Pharisæus hypocrita nobis dicetur, qui vestitu honorem venatur, quam paupertatis evangelicæ discipulus et imitator.

2 Non hæc vita est, quam me et te docuit pater et prædecessor noster Bernardus felicis recordationis; nec modus, quem nostri sacri Ordinis abbates et monachi sequuntur, qui nos pane ex avena confecto, et herbis sine oleo et abdomine coctis enutrient, et fabis pisisque, ipso etiam Paschatis festo die: quæ austeritas, vel similis in omnibus Ordinis domibus observatur. Et tu, quasi hujus Ordinis non fores, **392** cibos tibi procura delicatos et lautos, ut gulæ facias satis? Si abbas, et tuorum regula et exemplum es, qui audes carnes lautas, pisces recentes, diversimode paratos, et panem extra monasterium a mulieribus coctum comedere? Non sine pudore dico, quod tamen dicendum, quod multi sunt in via Dei, subditi suo abbate, navigantes nauclero milites duce perfectiores: quodque tuo in monasterio multi reperiantur, qui eo tempore, quo tu horas noctis cœnis opiparis et superfluis transigis, ipsi orationi vacant, et ad expiandas culpas et earum remissionem disciplinas sumunt. Quam procul abes, pater et frater mi, a socii nostri perfectione, qui ipso novitiatus anno obiit, quemque abstinentiæ rigor ad finem usque comitatus est! Magna enim nausea captus, et ovi cocti desiderio affectus, indicare noluit (ne voluntatis et appetitus negati merito excideret) nisi ultimo vitæ puncto, dumque jam animam ageret, abbate prius promittente, illum ad hoc desiderium explendum non adactum iri.

3. Abbas ergo in religione, homo ad ejus exemplum statuite, ubi est tuum meritum tali novitio comparandum? Si Christus prædicaturus jejunit; si Elias, ut curru igneo levaretur, jejunit; si Nini vitæ excidium suum jejunitio redimunt; si Esther jejunitio populum servat, et Assueri indignationem sedat; si sanctus Joannes Baptista totam vitam jejunitio transigit ad viam Evangelio sternendam, et Si hac via sancti incesserunt: quam tu tibi viam ad cœlum sternis, tam diversam viam ingrediens? Gula primorum parentum nostrorum periit innocentia. Ebrius Noc pudenda detexit, et Loth incestum commisit, Postquam comedit, surrexit populus, et adoravit vitulum. Amon in convivio occisus est, ibi que Holofernes se neglexit. Comedens Balthasar mortis suæ prænuntiam vidit scripturam. Et in convivio

Adenique, præter naturalis illius Miraculi, quo majus inter mulierum natos non surrexit, caput ostentatum est.

4. Quandoquidem ergo tot male perierunt, quomodo bene tibi potest succedere? In tui excusationem affers stomachi et capitis dolores, quodque communes cibi tibi officiant. Tota erras via, si credas monachum sæcularium medicinas sequi posse (1148). Ad monasterium enim venimus, ut corpori incommoditates, et non commoda et voluptates quæramus. Si sancto Paulo fortitudinem addebat infirmitas, quare domo medium tantorum bonorum et causam exturbare niteris? Crede mihi, pater mi, sæpius sanctum Bernardum pultes ex farina confectas, addito oleo et melle, cum scrupulo edentem vidi ad stomachum calefaciendum. Dumque eum de hac austeritate accusarem, mihi respondit: « Fili mi, si monachi obligationem nosses, omnis bucella, quam edis, lacrymis irriganda foret. In hoc enim monasterium intramus, ut peccata nostra et populi deploremus; et panem, quem suis laboribus parant, comedentes, horum peccata comedimus, ut ea tanquam propria lugeamus. » Addebatque præterea: « Nec sufficit monacho infirmitatem allegare. Sancti enim patres, majores nostri, valles humidas et declives monasteriis exstruendis indagabant, ut sæpe infirmi monachi, et mortem ante oculos habentes, securi non viverent. » Si ergo sancti ægritudinis media inquirunt, quare tu illa indigas, ut laute habearis? et si ipsi medium hoc tantorum bonorum causa nobis accersunt, qua dispensatione tu monasterii bona, infirmitatis excusatione in corporis tui commoditates insumis et prodigis? Major est, frater mi, animæ, quam corporis tui infirmitas. Si enim illa esset in Dei gratia, non tam debile esset corpus, nec adeo terrenis deliciis amicum. Emenda ergo et curiosos habitus, et exquisitas opulas devita. Quamvis enim venam non explorem, novi quo remedio tibi medendum sit: sique hæc fraterna et a socio profecta admonitio non suffecerit, necesse erit, ut tanquam prælatus medicinam adhibeam.

393 EPISTOLA CDXCII.

PETRI DE ROYA NOVITI CLARÆ-VALLENSIS AD C. PRÆPOSITUM NOVIOMENSEM.

D *Transactæ vitæ errores enumerat, et Claræ-Vallis optimam laudat institutionem.*

Dilecto suo C. sanctæ matris ecclesiæ Noviomensis præposito, forsitan annuali, si velit autem cœlorum regi futuro in perpetuum, frater PETRUS, per misericordiam Dei Claræ-Vallis novitius, salutem in idipsum.

1. Moris est amicorum, quos jungit amor Christi, sed locorum separant intervalla, ut cum se videre non habeant, nec loqui sibi facie ad faciem, frequenter tamen pia in Christo memoria se respiciant, sibique mutuis loquantur affectibus; secreta et amica voce cordis super alterutro inquirentes, et profundis apud Deum gemitibus orantes pro invi-

(1148) Vide epistolam 345 et ibi notas.

cem. Secundum hanc amoris legem, ni fallor, inquiris et tu aliquando intra temetipsum in secreto cordis. quid agatur apud me dilectum tuum; quæ mihi sit voluntas, quis status et habitus, quod desiderium. Et forsitan times amica pietate humeris meis, quos exiguos agnovisti, et debiles arbitraris ad hujus vitæ, quam elegi, portandum onus, et jugum sustinendum. Dilecte mi, trepidaverunt multi timore ubi non erat timor. Quia igitur in bono Jesu me diligis, non te oportet in hujusmodi timere. Hæc enim Domini sunt, cujus jugum suave et onus leve. Ego autem cum sufficiens non sim ad expendendam multitudinem honorum, quæ nuntiant animæ meæ per singulos dies corporis mei aures et oculi, tamen ad certificandum cor tuum de statu et desiderio meo, tuæ satagam signare Dilectioni pauca de Clara-Valle, de pauperibus Christi habitantibus in ea, de ordine et modo vitæ ipsorum, ad quos imitandos fidelibus anhelat suspiriis anima mea

2. Primo siquidem omnium, describam tibi partem aliquam et modum veteris vitæ meæ: modum dico, si, ubi raro aut nunquam modus fuit, modum possim appellare. Volo autem ut id ad profectum tuum in hac descriptione diligentur attendas, de quot et quantis moribus me jam eripuit Salvatoris benignitas, ipsumque glorifices, qui vere quemcunque peccatorem venientem ad se non eiecit foras. Si quid vero in me legeris, quod et in te fortuito deprehendas notabile, tuæ fideliter consulo fraternitati et salutem, ut id sine mora corrigere festines, dum licet, et nescis quid superventura pariat dies. Ego igitur, dilecte mi, dum essem Novioni, et in fenestris domus episcopalis solus mihi sederem, frequenter etiam tecum, et cum aliis, considerata sæpius domus illius ordinatione, et notata, quæ se oculis ingerebat, ejusdem pulchritudine, heri nova, hodie veterascente: memoriam mentis et intuitum secreto deferebam ad ordinatissimam illam domum supercoelestem, cujus gloriosa, indeterminabilis, et sæpe nova pulchritudo omnem transcendit hominis cogitationem. Ab hujus autem semita longe positus miser ego miserrimum me videbam, qui scienter in latitudinem viæ pessimæ ambulabam. Per quam, nisi cura vigili fugiatur cito et irregressibiliter curritur ad domum longe aliam, domum scilicet doloris, domum extremæ et infinitæ turpitudinis, ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat, et cum verme qui non moritur, sempiternus ignis. O quam jure igitur sollicitus cogitabam, ne, sicut inceperat, me huc pertraheret amor mundi, per cujus ampla et stulta desideria lubricus et insatiabilis evagabar, adeo ebrius, ut pro viribus et licentia, in nullo meæ carnis reluctarer voluptati: hoc excepto, quod me sæpe recordabar et moriturum, et ex hujus sæculi labilibus gaudiis obstupescens pensabam æternorum mirabilia sæculorum:

3. Dum enim ad mensam domini nostri episcopi, civem nostrum, imo et hostem meum, in argenteis

A vasis, de more, suaviter nutrirer, nec insalubriter quidem, quantum in vasis erat; dumque mihi manu corporis delectabiles legerem delicias: sæpe in eisdem vasis silenter legebam, manu scilicet cordis, longe alium cibum. Sed tu, dilecte mi, licet tibi satis affiniter recumberem, hunc me legere nesciebas. Quid igitur? nunquid dapes quotidie festivas aut inculpabiles scutellas redarguo? Nunquid liquorem illum, cujus et color blande arridebat oculis, et sapor dulce in palato respondebat, aut scyphos accuso argenteos? Absit. Non enim cibus erat in vitio, neque potus, neque etiam argentea vasa: sed in meo vase ficili latebant semina, unde spinarum surgentium graves introrsum sentiebam aculeos, ad auram quidem rerum exterius auditarum vel visarum excitatos. Sæpe itaque et in mensa, et extra mensam, silenter legebam in auro et argento, in tam pretiosa quam speciosa domus episcopalis supellectile.

4. Legebam etiam in plerisque aliis rebus mundi, quas ad concupiscendum intuebantur prædones oculi mei, mandatorum Dei transgressores. Legebam autem sic; Petre, quæ intueris, in quibus gaudes, vel gaudere appetis, de mundo sunt. Erit igitur quando non erunt: tu autem eris. Ubi eris, Petre? siquidem tu injurius crucis Christi, in qua sola gloriam non anbigis, in mundanis gloriari concupiscis certus tamen quod cum sua concupiscentia quotidie pereundo transit mundus: et homo, cum interierit, non sumet omnia, neque cum eo descendet gloria ejus. Petre, illam carnis tunicam vilissimam, quam tanti facis, ut pro ejus cura et desideriis, non solum tui, sed (quod majus et execrabilius est) obliviscaris etiam Dei, multo adhuc villiorem in brevi relinques vermibus, et putredini. In hoc ergo tui exitu, cujus horam nescis, nudatus carnis tunica, quo migrabis? cui occurreris? quid respondebis? ubi etiam, reponeris, donec redeas ad tunicam? redibis enim, et ipsam eandem vere iterum indueris: et resurges quidem, aut in vitam et gaudium, aut in mortem et luctum; et horum non erit finis.

5. O dilecte mi, hæc erat lectio, quam silenter et frequenter relegeram in cordis cubiculo: et præfatæ inquisitiones multoties spiritum meum pene ab omni disjungebant lætitia. Nec mirum. Me etenim arguebat conscientia, quod in omnibus viis meis de nostro Salvatore meum fieri damnatorem promerere, cum etiam in his, quæ ad cultum ejus pertinerent, ipsum offendere non vererer. O quam mira, o quam audax et insana præsumptio! Certus eram Dominum justum esse, et potentem in inferno me perdere: et hoc timens, non cessabam tamen ipsum offendere. Ego quidem, ut pars mea esset Dominus, clericatus receperam sacramentum; sed enormitas vitæ meæ ab ipsa re sacramenti me fecerat alienum. O quam mira ergo, o quam stulta et impudens elatio! Eloquia Domini, eloquia casta: et ego hæc de pectore incesto proferre et enarrare præsumebam per os pollutum et dolosum, sciens Dominum dixisse per-

catori: *Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum?* (Psal. XLIX, 16.) Hæc eadem eloquia divina, si quandoque quacunquē alia de causa, præter solum Dei amorem et honorem, legendo vel cantando, pronuntiarem in ecclesia, me sciebam certissime sacrilegio alligari, qui cultum Deo debitum offerebam vanitati. Non eram igitur servus Christi, cum hinc dicat Apostolus: *Si hominibus placerem, Christi servus non essem* (Galat. I, 10); hinc propheta: *Deus ossa eorum dissipabit, qui hominibus placent* (Psal. LII, 6). Sæpe vero ut placerem hominibus, sive mihi, non Deo, mea erat præcordialis, et, ut verius dicam, vecordialis intentio.

6. Ego itaque servus nequam, utquid, vel qua fronte in agro Dei terram occupabam, qui revera radix amara, utilis nulli, quam pluribus inutilis, sed inutilior mihi, nullum nisi amaritudinis fructum germinabam? Quod enim viventibus exemplum, vel quod pro defunctis solvebam sacrificium, de quorum victimis comedebam adipēs, et bibebam vinum libaminum? Rerum siquidem ecclesiæ, quocunque me velamine palliarem, detractor et prædator eram, et expensor earum in rebus pravīs. O quam prava Deoque odibilis hæc **395** mea perversitas! Audieram enim beatum scripsisse Hieronymum: « Quicumque rebus Ecclesiæ abutuntur in aliis rebus, peccatum incurrunt redimentium mendacium, et reorum sanguinis Salvatoris. » Quia igitur tam in his, quam in aliis multis, reus eram abusionis et rapinæ, sæpe cum ad aures meas insonaret Apostoli illa vera et timenda propositio: *Raptores regnum Dei non possidebunt* (I Cor. VI, 9, 10), in corde meo quasi respondendo, murmurabat illa plena timoris, plena doloris, et pudoris festinata conclusio: Ergo ipsi rapti et conclusi cum immundis spiritibus, sine fine gehennæ cremabuntur incendio! Festinatam dixi conclusionem, tum pro lege argumenti, et dilationis cito factæ, tum maxime quia dies Domini in qua hoc futurum est velociter appropinquat; unde scriptum est: *Adhuc modicum, et movebo cælum et terram* (Agg. II, 22): et alibi: *Dies magna et amara valde, et velocis nimis: tribulabitur ibi fortis* (Sophon. I, 14). Quocirca mirum non erat, si hoc et alia multa similia me reddebant sollicitum et pensantem; qui etiam recordari non poteram ab infantia me vixisse vel per momentum temporis, in quo non essem operatus vel rapinam, vel aliud opus mortis. Valde etenim diligebam congressus et conventus vanitatis, spectacula, jocos, otia, verba apta risui, non fructui: raro verum dicere, plurimum mentiri; jurare, perjurare, favere, adulari: et similia: quæ cuncta ex quodam communi et assiduo usu, facie tenus non peccata reputabam, sed quasi quasdam societatis affectatæ et mundanæ probitatis facetias. Sciebam tamen hæc eadem, cum inter Deum separent et hominem, vanitates esse et insanias falsas. Majora taceo, cordis videlicet elationes, æmulationes odia, dissen-

siones, detractiones, turpiloquia. Taceo pessima cogitationum et operum luti et lateris, in quibus occulte et pessime occupabar, totus lutum, qui per singula momenta, quantum in me erat, ex operibus meis ad æternæ mortis properabam supplicium. Sed misertus mei Pater misericordiarum, me tandem visitavit, et traxit ad Filium.

7. Vides ergo, quanta jam fecerit animæ Pater bonus, qui misericorditer ereptum de fluminibus Babylonis, misericordius locavit in Clara-Valle apud fontes Salvatoris. Clara-Vallis enim, etsi secundum speciem loci sita sit in valle, tamen fundamenta ejus in montibus sanctis, cujus portas diligit Dominus super multa tabernacula Jacob. Gloriosa dicta sunt de ea: quia in ea gloriosus et mirabilis Deus gloriosa operatur mirabilia. Ibi enim veteres insani redeunt ad cor; et licet homo eorum exterior corrumpatur, interior tamen renascitur, et, ut verbis utar Apostoli, *renovatur de die in diem* (II Cor. IV, 16), in eum qui secundum Deum creatus est hominem (Ephes. IV, 24). Ibi superbi humiliantur, ibi paupertantur divites, ibi pauperes evangelizantur, et peccatorum tenebræ transmutantur in lucem. Ad hanc igitur domum a finibus terræ ingens licet beatorum pauperum convenerit multitudo, de regionibus congregata et nationibus, horum tamen cor unum et anima una est, ut de hac domo specialiter dici possit: *Ecce alienigenæ et Tyrus, et populus Æthiopum, hi fuerunt illic* (Psal. LXXXVI, 4). Jure igitur habitatio est in ea lætantium omnium, non inani lætitia. Perennis enim lætitiæ, et suæ ad cælos ascensionis jam cœptæ certam spem habent, quam in Clara-Valle invenerunt. Scalam Jacob, et angelos in ea, alios quidem descendentes, qui sic provident illorum corporibus, ut non deficient in via: alios vero ascendentes, qui sic regunt eorumdem animos, postmodum cum ipsis gloriantur et corpora.

8. Ego autem, quanto diligentius de die in diem intueor, tam beatæ vitæ pauperes, tanto credo eos perfectius per omnia Christum sequi et sapere, et certis conjicio indiciis, in omnibus quæ agunt, veros ministros Dei apparere. Nam dum vacant orationi, in spiritu et veritate Deo loqui, et tum ex secretata et amica apud eum locutione, tum ex humili modo se habendi, plane apparent Dei esse familiares et amici. Dum vero manifestius laudantes Deum psalmodiæ sunt intenti, quam purus sit et quam fervens in id ipsum **396** affectus mentis, ostendit eorum omnis corporis status, in omni timore et reverentia sanctitatis: ostendit et ipsorum distinctio morosa, et in psalmis modulatio, quam dulcia faucibus suis eloquia Dei, super mel ori suo. Dum eos itaque attendo, diurnis horis nocturnisque vigiliis ab ante medium noctis, usque ad primam diei, facto breviter intervallo, tam sancte, tam infatigabiliter psallentes: mihi quidem paulo minus ab angelis, sed plus multo videntur quam homines. Quod autem sunt hujus tam continuæ, tam alacris, et tam semper recentis tolerantis,

quod tanti sunt fervoris et meriti, non humanæ potentiae, sed muneris est divini. Dum vero sunt in lectione, leniter haurire videntur et affluenter quidem aquas Siloe cum silentio fluentes, et in vitam salientes æternam. Illorum vero dispositio et habitus demonstrant, omnes eos esse unius magistri discipulos, docentis in eorum cordibus, et dicentis: *Audi, Israel, et tace* (*Prov. 1, 5*). Tacent enim et audiunt, et sapientiores fiunt: quoniam audiens sapiens sapientior erit.

9. Dilecte mi, quid hos tam beatæ vitæ pauperes credis videri vel dici posse, quando manuum suarum inhærent laboribus, quando eunt ad opera, vel redeunt? in quibus omnibus constat, eos non suo duci spiritu, sed divino. Certe tam patienti animo, tam placido et immobili vultu, tam sancto et suavi ordine cuncta peragunt, ut et si sese plurimum exerceant ad opera, vix tamen vel moveri perpenderunt, vel gravari in aliquo, quancumque sint labores. Unde manifestum est, in ipsis illum sanctum operari Spiritum, qui disponit omnia suaviter: in quo et ipsi recreantur, et quiescunt etiam laborantes. Horum siquidem pauperum alios episcopales, alios consulares, aliarumque dignitatum et multæ scientiæ viros illustres, et juvenes egregios audio exstitisse: sed nunc, per Dei gratiam, omni apud eos acceptione personarum emortua, quanto quisque se putavit in sæculo altiolem, tanto se in hoc grege minorem minoribus, et abjectiorem reputat per omnia. Eos itaque dum intueor in hortis cum sarculo, in pratis cum furca vel rastro, in agris cum falcicula, in silva cum securi, in aliis laborum locis cum aliis operum instrumentis; dum et ego respiciens quid fuerint, considero præsentem eorum statum, opera, instrumenta, personas abjectas, vestimenta imcomposita et vilia: iudicio quidem exterioris oculi videntur mihi non homines, sed gens stulta, muta siquidem et elinguis, opprobrium hominum, et abjectio plebis; sanus autem et fidelis intellectus in corde asserit mihi, horum vitam in Christo esse absconditam in cælis. Inter quos gaudeo equidem me videre Gaufridum Peronensem, Raynaldum Morinensem, G. de Sancto-Audomaro, Walterum de Insula, quos ego cunctis veterior in veteri agnovi homine: sed nunc in ipsis, Dei gratia, illius vetustatis nec vestigium perpendo remansisse. In veteri homine novi eos exaltato corde, elatis oculis ambulare in magnis et mirabilibus super se: nunc autem video ipsos sub misericordie manu Dei humiliatos incedere in parvis et in mirabilibus infra se. In veteri homine novi eos sua secum sepulcra deferentes exterius dealbata, sed intus plena ossibus mortuorum: nunc autem credo eos ferre vasa Domini, quæ etsi exterius appareant despicabilia, intus tamen plena sunt speciebus cælestium odoramentorum. Quando igitur hæc omnes societas ad solitum laborem et progreditur et redit, gradatim quidem et simpliciter, unus post alium, quasi acie directa et armis pacis humiliter armata; nonne Angeli Dei

hanc videntes taliter incedentem, et ad Christum noviter conversam de tenebris, præ admiratione et gaudio jure concinunt: *Quæ est ista quæ ascendit sicut aurora consurgens, pulchra ut luna?* (*Cantic. vi. 9.*) etc. Terretur autem exclusus diabolus, et supra modum dolet, videns (quod utinam semper videat et doleat) horum resurrectionem, regni sui ruinam esse non modicam. Ergo armatur et ipse quanto potest acutiori malitia; ut quos ultra tenere non potuit mundi hujus blandimentis, eos acrius persequendo, subtilioribus impugnet et implicet argumentis. Non tamen prævalebit inimicus. Ipsi enim altissimum posuerunt refugium suum, crucem Christi, dilectam suam, quam fidei desiderio amplectantur et bajulant, salvandorum spem unicam.

10. Item, dilecte mi, quid credendum putas super eisdem pauperibus in tempore mensæ, in continentia et habitu? Tunc temporis nec Deum videre credo quod displiceat, nec hominem quod debeat accusare. Ibi siquidem adeo modeste, adeo sancte se habent, ut, quod sunt, appareant homines justis et timentes Deum. Hinc attente suscipientes spirituale et præcipuum ferculum, verbum vitæ, quod semper esuriunt: hinc reverenter edentes et bibentes alia bona Dei, quæ sibi sunt apposita; non exquisitas delicias, sed labores manuum suarum, legumina scilicet et pulmenta. Potus est eis cerevisia: si hanc non habent, gaudent aqua simplici. Raro autem utuntur vino, et hoc mixto cum aqua plurima. Reddentes itaque debitum corpori, non gulæ, non ventri, comedunt et bibunt; sed tantum indigentiae naturali, et Deo, scientes scriptum, *Esca ventri, et venter escis. Deus autem hunc et has destruet* (*1 Cor. iv, 13*): quoniam regnum Dei non est esca et potus sed justitia et pax et gaudium (*Rom. xiv, 17*), in quibus versatur tota eorum voluntas et studium. Magistrum enim et totius vitæ suæ dictatricem habent obedientiam: quam adeo fideliter sequuntur ad omnia, ut nec unam quidem diei sive noctis prætermittant particulam, quæ non sit apud eos obedientiæ et divino cultui mancipata. Unde et ego fideliter credo, eos (ut taceam quæ majoris sunt meriti mercedis) non solum in singulis passibus quos faciunt, sed etiam in singulis manuum suarum motibus circa injuncta opera peccati remissionem consequi, vel augmentum coronæ in vita æterna. Qui si forte cadant aliquando, quod omnino vitare non possunt, dum portant carnem fragilem, non tamen colliduntur, quia Dominus supponit manum suam.

11. Ecce habes pauca illa, dilecte mi, quæ de pauperibus Clæræ-Vallis in hujus epistolæ præmissis tuæ promissa sunt dilectioni. Plura restant meliora et optima, ad quæ describenda cum sufficere non valeam, quæ dicta sunt in præsentiarum sufficiant. Meum vero desiderium est, quatenus præfatis pauperibus in Christo merear adjungi corpore et spiritu, ut adjutus eorum suffragio, et fructuosius penitentiam agere, et fiducialius habeam clamare ad

Dominum : *Domine, ad te confugi, doce me facere voluntatem tuam. Eripe me de inimicis meis, Deus meus* (Psal. CXLII 9, 10) *Ad te, Domine levavi animam meam; Deus meus, in te confido, non erubescam* (Psal. XXIV, 1, 2); et his similia. Ego autem probor adhuc, et per gratiam Dei ad horum pauperum regulam institutor et vitam : ut dum eis adjunctus fuero, una cum ipsis noverim vigilare et solummodo somnare in spiritu. Vigilanti enim promittitur regnum, et qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. In qua ego particeps ipsius, et te, et totam Noviomensem ecclesiam, dominam scilicet et matrem meam, per misericordiam Dei feliciter æternare videam cum Christo, et regnare. Amen. Valet. Domino volente, proxima Dominica post Ascensionem Domini, suscepturi sumus nostræ professionis armaturam, per gratiam et benedictionem Jesu Christi, quam meritis Matris suæ, vestrisque precibus nobis dignetur concedere idem ipse Jesu Christus. Amen. Iterum valet, et memento novissima tua, et miserere animæ tuæ.

EPISTOLA CDXCIII (1149).

CAPITULI GENERALIS NIGRORUM MONACHORUM AD ADRIANUM IV.

De amovendo abbate Latiniacensi.

Amantissimo patri et domino Adriano sanctæ Romanæ Sedis summo pontifici, humilis conventus abbatum sub Remensi archiepiscopatu, in uno spiritu ad Dei honorem coadunatus, sinceræ charitatis obsequia, et pia orationum suffragia.

Quoniam vestra Sanctitas adest in ecclesia plebis, et in cathedra seniorum sublimari meruit, ut clavibus beati Petri vobis speciali gratia collatis, quæ liganda sunt ligare, et quæ solvenda solvere debeatis : deliberationes nostras, secundum quod zelus domus Dei urget nos, ante Sedem justitiæ humiliter effundimus, et lamentabiles ærumnas sive ruinam Latiniacensis monasterii vestro moderamini notificamus. Homo ille qui sub nomine pastoris præfato monasterio præesse videtur, non solum non prodesse, imo plurimum obesse probatur : quoniam subditos ad normam religionis minime dirigit, et ignominiose vivens, plures ex illis exemplo pravæ vitæ commaculat et inficit. Quod satis constat non solum ex eo quod per urbes Franciæ infamis habetur, sed etiam ex eo quod quidam ex fratribus consortium ejus tanquam lethale contagium perhorrescunt, et in aliis monasteriis sub legibus monasticis professionis religiosæ conversantur. Proinde illa Latiniacensis ecclesia, quondam celebris et famosa, eas videtur derelinquere, sicut umbraculum in vinea, et sicut turgurium in cucumerario. Quoniam igitur super his non possumus non dolere, et tamen non est nobis licitum in alienam messem falcem immittere ; ve-

strum est autem infructuosam arborem, ne terram occupet, succidere, et eam, quæ fructum ferat, inserere : precamur exhortantes vigilantiam vestram, quatenus auctoritate qua præeminetis, et sapientia qua polletis, adversus pestem, quæ ut cancer serpit, talem sententiam proferatis, cui nequaquam resistere prævaleant portæ inferi, et per quam ora blasphemantium obstruantur, et in portis filiæ Sion laudationes Domini annuntientur. Valet, et collectionem nostram, quam beatæ memoriæ Innocentius papa privilegio apostolicæ auctoritatis confirmavit (1150), et vos per apostolicam benedictionem corroborate.

EPISTOLA CDXCIV.

eorumdem ad Alexandrum III.

Amantissimo patri et domino ALEXANDRO, sanctæ Romanæ Sedis summo pontifici, humilis conventus abbatum sub Remensi archiepiscopatu in uno spiritu ad honorem Dei congregatus, sinceræ charitatis obsequium, et debitam cum omni subjectione reverentiam.

1. Confiteantur Domino misericordiae ejus, quoniam cum in initio vestræ electionis sive consecrationis, navis sanctæ Ecclesiæ universalis, quæ soli beato Petro specialiter commissa est, certam non habens stationem, hinc inde adversis fluctibus concuteretur, et adeo periclitaretur, ut præ magnitudine periculi Salvatorem quasi dormientem suscitarem, clamantes cum beatis discipuli, *Domine, salva nos, perimus* (Math. VIII, 25); clamor noster introivit in aures ejus, qui salvat a pusillanimitate spiritus et tempestate, et statuit procellam in auram, et deduxit nos in portum quem volebamus. Volebamus autem, et ad hoc anxii suspirabamus, ut jam non esse discidium : sed extincto errore perniciosissimo, ad serviendum Domino, et ad solam vestram beatitudinem honorandam, sedentem utique in cathedra Principis Apostolorum, reges et populi congregarentur, et convenirent in unum. Quoniam igitur jam nequaquam omni vento doctrinæ circumferimur, nec audimus seductores dicentes, *Ecce hic, aut ecce illic*; sed illi firmissimæ Petræ, super quam Pontifex pontificum suam fundavit ecclesiam, immobiliter adheremus : in nostris necessitatibus, sub tutela vestri apostolatus confidenter confugimus, postulantes humiliter, ut si qua sunt in domo Dei salubria, clavibus beati Petri confirmetis ; si qua noxia, repellatis.

2. Et, ut de multis taceamus, unum est quod nos præcipue discipulos beati Benedicti in illa quiete, quam sub vestra Sublimitate habemus, non parum perturbat, videlicet quod Latiniacensem ecclesiam, olim in sanctitate et religione florentem et copia rerum affluentem, modo non sine lacrymabili moerore aspiciamus ab illo statu dejici et in pomorum custodiam redigi. Homo enim qui sub nomine pa-

(1149) Hæc epistola scripta est circa annum 1155 adversus Godefridum se Galfridum abbatem, de quo in notis ad epistolam 231.

(1150) Hinc patet, capitulorum generalium ordinis S. Benedicti originem ad Innocentium referan-

dam : quorum primum fuisse videtur Suessionense, ad cujus abbates Bernardus scripsit epistolam 91. Magnos Conventus vocat Petras Venerabilis, supra in epistola 229, n. 30.

storis ecclesiæ prænominate præesse videtur, non solum non prodesse, imo plurimum obesse probatur, quoniam subditos ad normam religionis non informat, verum etiam ignominiosam et infamem gerens vitam, miserabiliter scandalizat, et secum in perditionem præcipitat. Et quia non est qui reclamet, in tantam impudentiam jam erupit, ut quemdam ex fratribus, sui sceleris complicem et conscium; aliis præfecerit, et Priorem domus constituerit. Exinde quam immanis lues gregem Domini corrumpat et nterimat, eos scribere supersedimus. Id enim vestra prudentia molius novit. Denique super his malis dudum scribentes apud prædecessorem vestrum, elicis memoriæ papam Adrianum, lacryabilem querimoniam exposuimus: et ut lamentabili ruinæ prædicti monasterii finem imponeret, devote suggestimus. Qui prudenter intelligens quia ita oportet fieri, missis litteris ad venerabiles episcopos, Alanum Antissiodorensem, et Theobaldum Parisiensem, præceptum fecit, ut in præsentia religiosorum abbatum rem diligenter discuterent, et secundum quod dignum esset, apostolica auctoritate determinarent. Cunque die præfixo Latiniaci jussioni domini Papæ parati essent obtemperare; ille non abbas dicendus, non satis conscientiæ fidens et iudicium subterfugiens, protulit in medium litteras, nescimus qua calliditate aut subreptione emendicatas, in quibus auctoritate domini papæ prædicti Adriani videbatur interminari, ne ipse abbas, utpote filius Ecclesiæ Romanæ, a prædictis episcopis aliqua ratione sive iudicio fatigaretur, sive gravaretur. Ita negotium ex tunc indiscussum remansit.

400 3. Propterea, venerabilis Pater, adhuc viperea pestis, adhuc ut cancer serpit; et fama mali, veloci mobilitate vicens, per urbes Franciæ crebrescit. Quoniam igitur videntes legum Ordinis prævaricantes mœrore tabescimus, et tamen in alienam messem falcem mittere prohibemur; vestrum est autem arborem infructuosam, imo malos fructus

facientem succidere, et eam quæ fructum bonum ferat inserere: precamur exhortantes, quatenus secundum potentiam quæ præeminetis, et secundum sapientiam qua polletis, adversus imminentem perniciem sententiam proferatis, adversus quam non prævaleant portæ inferi, et per quam repressis blasphemantium linguis, ora laudantium nomen Domini in hoc opere vestro aperiantur. Valet et in benedictionibus dulcedinis dexteram apostolicæ majestatis super nos extendite.

EPISTOLA CDXCV.

AD ABBATEM REATINENSIS MONASTERII SS.

Dilectissimo ac venerabili domino, Dei gratia SS. Reatinensis monasterii abbati, A. (1151) suus, consolationem Spiritus paraclæti.

Litteras Dilectionis tuæ, nimium breves et succinctas, debita veneratione suscepi, et a verbis tuis formidavit cor meum. Cum enim legerem in capite, « Patri domino venerabili abbati, » quia nihil mihi conscius sum, fateor, aliquantulum erubui, et cogitabam, qualis esset illa salutatio. Quis enim ego sum, aut quæ domus patris mei? Ego sum puer parvulus, ignorans introitum et egressum meum. Infelix ego sum, qui cum nihil sim in conspectu Dei, magnus tamen sum in oculis vestris, cui de opinione aliquantulum, de veritate nihil constat. Utinam litteræ vestræ tantum habuissent veritatis, quantum habuerunt falsitatis. Quamvis nemo mentiens iudicandus est, qui dicit falsum quod putat verum: quoniam quantum in ipso est, non fallit ipse, sed fallitur. De cætero, si quid valent apud fontem misericordiæ preces pauperum, confidimus in Domino, quod prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum. Precamur et nos ardorem fidei vestræ ut in sinu memoriæ vestræ nos habeatis, quando in tabernaculum ejus introibitis, quando adorabitis in loco ubi steterunt pedes ejus. Angelus Domini custodiat introitum tuum, et exitum tuum, domine venerabilis ac charissime pater.

(1151) Incertum quis ille A. scriptor hujus epistolæ, quæ inter Bernardinas Colonæ nuper edita est ante eam, quæ in hac editione est epistola 328. De Reatinensi monasterio supra ad epistolam 201.

S. BERNARDI CHARTÆ.

(Edit. Mabill., passim.)

I

PRO ABBATIA DE TRUNCO-BERENGARI.

Bernardus abbas Claræ-Vallis, omnibus præsentem paginam inspecturis.

Contigit abbatem Trunchiniensem (1152) et Balduinum de Wasia pro determinanda controversia eorum Romam ituros, per nos transitum facere. Quorum causam eam audivimus, eorum labori et

(1152) Erat tunc Gosvicius abbas Trunchiniensis hæc schedula eruta est.

D sumptui compatiens, Deo auxiliante eos in pace et dilectione composuimus in hunc modum. Ecclesia Trunchiniensis, secundum privilegia sua, Werbroech et Saleghem cum integro jure parochiali possidebit in perpetuum. Statuimus quoque, ut ecclesia Trunchiniensis Balduino annuatim viginti solidos daret in festo sancti Remigii. Balduinus etiam oblationes, quas in ecclesia Trunchiniensi juxta Gandavum monasterii, ex cujus autographo